

Eliin Hjelme

Farsinstinkt, mente du morsinstinkt?

En analyse av norske pappabøker

Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier
Fordypning i likestilling og mangfold

Institutt for tverrfaglige kulturstudier
Senter for kjønnsforskning
NTNU
Trondheim 2014

Sammendrag

I mannsrolleutvalgets sluttrapport ble det skrevet at likestilling også må omhandle menn på kvinnearenaer (NOU1991:3). En arena hvor kvinnen kan sies å fortsatt være hovedperson er i barneomsorgen. Forståelsen av fedre og godt farskap har endret seg mye over en relativt kort periode. Likestillingspolitikk og fedrekvoten har bidratt til nye forståelser av den gode far, og menn skal nå ta sin plass i denne kvinnearenaen.

Med dette nye farskapet har det oppstått en ny form for materiale til menn som skal bli fedre for første gang. Foreldrehåndbøker skrevet for menn kaller vi i dag for pappabøker. Denne oppgaven tar for seg 3 nyere og populære norske pappabøker, samt fars del i svangerskapsboken for 2012/13. Dette er bøker vi med god tro kan anta menn leser i forberedelse til å bli far for første gang. Dette kan med fordel la seg analysere for representasjoner av menn og forståelser av kjønn i en stadig endrende likestillingspolitikk og familiekultur.

Dette er en kritisk analyse. Dette betyr ikke at jeg personlig er negativt innstilt til materialet eller dets innhold, men at jeg ser kritisk på de selvfølgelige fremstillinger vi tar for gitt, og stiller spørsmål til det uproblematiskerte. Med teoretisk utgangspunkt i konstruktivistiske og poststrukturalistiske forståelser av kjønn og kultur som gjensidig konstituerende, vil jeg studere bøkens innhold og vise selvfølgeliggjorte antakelser og forståelser av kjønn.

Min første analyse er en representasjonsanalyse av humor. Menn fremstår selvfølgelig redde og uforberedte med grunnlag i deres kjønn og kjønnets betydning i oppveksten. I kontrast er representasjon av kvinner som sultne løvinner i svangerskapet og senere et orakel i barnestell, fordi hun er kvinne. Her starter konturen av den dikotomiske kjønnsforståelse som også knytter far til kultur og mor til natur. Det neste kapittelet er en diskursanalyse av trøst i bøkene. Analysen viser en fryktdiskurs basert i ni element av frykt. Basert på menns kjønn forstås de som uskikket av natur, og i mangel av opplærende kultur og tradisjon.

Siste analyse er inspirert av dekonstruksjonen og tar for seg de to foregående analyser på nytt for å finne det normaliserte og selvfølgeliggjorte. I denne analysen finner jeg at dikotomisk kjønn er den grunnleggende systemlogikk. Kjønn fremstår som den *første* forutsetning for hvordan mennesker utfører sitt foreldreskap, og kjønn knyttes til kultur eller natur. Da far fremstår som kultur og mors natur vektlegges blir fedre skrevet som 'den andre' i foreldreskapet. Jeg ser tilbake på pappabøkens intensjon og viser pappabokens paradoks i deres forståelse av menn.

Mine funn vil avslutningsvis kort diskuteres i lys av dagens likestillingspolitikk og nylige reduksjon av fedrekvoten. Etter denne analysen har jeg en tanke om at menn i omsorg kan trenge nye forståelser.

Takk til

Denne oppgaven har tatt mer tid enn planlagt, men jeg er endelig i mål og har mange mennesker å takke nå som jeg endelig er ferdig.

Jeg vil begynne med en stor takk til barneskolelæreren min Sissel Liane. Uten å overdrive kan jeg si at uten deg ville jeg aldri stått her med en mastergrad i ryggen og en oppgave i hånden. Tusen takk for alt du gjorde.

Stor takk til den uslåelige veilederduoen Agnes Bolsø og Malin Noem Ravn, dere er to flotte fruer. Dere har hjulpet meg gjennom både frustrasjoner og sykdom med faglig prat og løs latter rundt det lille bordet. Uten deres hjelp og ærlige tilbakemeldinger hadde jeg ikke vært ferdig, eller like stolt som jeg er nå.

Bidragsytere til oppgaven som også trenger en stor takk er Lars Fiske som lar meg bruke hans herlige illustrasjon på forsiden av min oppgave. Jeg vil også takke Maren Eriksen (Editor of Age Appropriate Content) i Sandviks forlag som har gitt meg alt jeg trengte av informasjon om svangerskapsboken.

Mamma og Pappa fortjener begge stor takk. Dere har ofte lurt på hvordan jeg sjonglerte studier, jobb og livet, men det gikk da så fint! Dere har alltid hjulpet når dere kan med både penger, poser med non-stop og et ledig øre når jeg trenger. Pappa, du klarte deg fint uten pappabok og gjorde en ganske god jobb om jeg får si det selv.

Jeg har også mange gode venner som har vært med på veien. Astrid, du tipset meg en gang om et kjønnsfag du trodde jeg kanskje ville like, og se hva som skjedde! To kjønnsfag i bacheloren og en mastergrad etterpå står jeg her. På veien har du måttet høre på timevis av pappapreik fra meg, og hjalp meg alltid å sortere tanker og formulere irritasjonen min til å bli en masteroppgave. Tusen takk Ida, for at du gadd å lese korrektur i både tide og utide. Takk til Silje som aldri sier nei til 5 minutter på benken, som alltid blir til 45. Sist men absolutt ikke minst fortjener du en ekstra stor takk Anne Kristine. Vi har hatt litt av noen dager og kvelder med hver vår masteroppgave hvor frustrasjon og hygge går hånd i hånd over en episode eller to med dårlige TV-serier og et glass vin. Gode tider som det blir aldri glemt.

Til slutt vil jeg takke kjæresten min Jens Erik. Du er en helt som har holdt ut gjennom sykdom og påfølgende lange skoledager. Du står klar med armkrok når jeg kanskje blir litt overveldet og har alltid et søtt kattebilde, en stor klem og en liten sjokolade når jeg trenger det mest. Du er spesiell, på den gode måten.

«Jeg tenkte på det ene kjønns sikkerhet og rikdom og det annet kjønns fattigdom og usikkerhet, jeg tenkte på hvordan tradisjon og mangel på tradisjon virker inn på en forfatters ånd».

- Virginia Woolf.

Innhold

Kapittel 1 Farskapet i norsk likestillingstenkning	1
1.1 Fra kvinnefrigjøring til spørsmål om menn, farskap og maskulinitet	3
1.2 Å forstå farskap gjennom kulturteori	4
Kapittel 2 Den norske pappaboken	7
2.1 Pappaboken i Norge	8
2.2 Tidligere forskning på pappaboken.....	9
Kapittel 3 Teoretiske perspektiv	11
3.1 Konstruktivisme og Poststrukturalisme	11
3.2 De konstruerte kjønn	12
3.3 Representasjon	13
3.4 Diskurs og diskursanalyse.....	14
3.4.1 Kritisk diskursanalyse	15
Kapittel 4 Metode og materiale	17
4.1 Begrunnelse for metodevalg	17
4.2 Valg av materiale	18
4.3 Presentasjon av materialet.....	19
4.3.1 Svangerskapsboken 2012-2013	20
4.3.2 Verdens beste pappa – hakkespettbok for småbarnsfedre	20
4.4.3 Pappa for første gang	21
4.3.4 Pappaboka. For alle ferske og kommende pappaer	21
4.4 Praktisk om Analysen	21
4.5 Metodiske refleksjoner og utfordringer	23
Kapittel 5 Humor og representasjoner	25
5.1 Å få nyheten - «Jeg har lest det i tebladene! Hvordan tror du?»	26
5.2 Menn og kvinner under svangerskapet	27
5.3 Fødsel. Besvimelsen nær.....	30

5.4 Fødsel og farsfølelser	31
5.5 Mann og barnestell	33
5.6 Alene med barnet	34
5.7 Representasjoner av kvinne, mann og far i humor	36
Kapittel 6 Trøst og frykt.....	39
6.1 Mannen uten forbilde	40
6.2 Inkompetente menn og idiotsikre barn.....	41
6.3 Burde og må. Frykten for andres mening.	44
6.4 Kvinnen som læremester	45
6.5 Trøstediskursens grunnleggende fryktelementer- Hva får menn egentlig trøst for?	48
Kapittel 7 Mann, far og farskap	49
7.1 Analytisk tilnærming - dikotomi og den andre	50
7.2 Å lære seg å bli far	52
7.3 Natur og kultur. Den første og den andre'	54
7.3.1 Far som 'den andre'	56
7.4 Pappabokens paradoks	57
Ettertanke.....	59
Referanser.....	61

Kapittel 1 Farskapet i norsk likestillingstenkning

Denne oppgaven er en analyse av norske pappabøker og representasjoner av menn og farskap. Måten vi forstår og skriver om foreldreskap, familier og kjønn er ikke isolert i tid og rom. Dette er i stadig endring og forståelser og representasjoner er produkter av vår historie og samfunnet vi lever i. For å studere dagens forståelser og representasjoner av menn og fedre må vi ha kunnskap om historiske endringer og utviklingen av familien vi kjenner i dag. Jeg vil her ta med leseren på en kort reise gjennom Norges likestillingshistorie for å vise endringer i familieforståelser og hvordan den nye faren og den norske pappaboken har kommet til å bli.

Året 1884 setter vi gjerne som starten for organisert kvinnesak i Norge, fordi det i løpet av dette året etableres flere kvinneforeninger og lag over hele Norge. De tidligste kvinneorganisasjonene hadde ønske om større likebehandling i lønns- og arbeidsbetingelse og ville få kvinner i en posisjon som likeverdige borgere. Kvinnesaken økte i popularitet og tilslutning utover 1800-tallet. Styrken og selvbevisstheten bak dette synes å komme fra økt utdanning og fremveksten av moderne middelklasseyrker. Nye yrker ga kvinner muligheten til et selvstendig liv og de nye selvstendige kvinnene kom til å bli kvinnesakens fronttropp. I 1905 ble det organisert en landsdekkende demonstrasjon for å vise kvinners politiske engasjement og kvinners verdi som borgere. Kvinneorganisasjonene avholdt sin egen folkeavstemning for unionsoppløsningsforslaget og nesten 300.000 kvinner avla sin uoffisielle stemme. Denne folkeavstemningen bidro sterkt til at stortinget i 1907 vedtok å innføre stemmerett for kvinner. Stemmeretten sees symbolsk sett som den største seieren for kvinners likestilling (Hagemann et.al 2005).

1950-tallet er en viktig periode i norsk likestillingshistorie. Når vi omtaler kvinners liv i denne perioden bruker vi gjerne begrepet husmortiden. Fremveksten av husmorsidealet er forbundet med husmorforbundets politiske oppslutning i mellomkrigstiden, og dette vedvarte som ideal utover 1950-tallet. I etterkrigstiden ble kjønnsarbeidsdelingen tydeligere og større. Dette økte dermed også forskjellen mellom kvinner og menns liv. Menn ble nå automatisk plassert i arbeidslivet og kvinner ble plassert i hjemmet fordi dette var oppfattet som det beste og mest naturlige for begge kjønn. I denne tiden forandret økonomi, politikk og næring seg, men ikke det tradisjonelle kjønnsmonnster, til tross for kvinners økende formelle likestilling. Denne forskjellen begrunnes gjerne med denne tidens forståelse av kvinner og menn som bygget på komplementaritetstanker. (Hagemann et.al 2005).

På 1970-tallet ser vi en endring i likestillingsideer og familieidealer, men røttene til disse endringene stammer fra mellomkrigstiden og 1950-60-tallet. Det er her vi snakker om feminismens andre bølge og begrepet i tiden var *kvinnefrigjøring*. Nå ble det personlige politisk og kvinner ville ha rettigheter til eget liv og spesielt egen kropp. Kvinner fremmet den *nye kvinneligheten* og var kritisk til den tidligere forståelsen av kvinnelighet og mannlighet og krevde forandring i kjønnsrelasjoner og arbeidsfordeling både i samfunnet og familielivet (Hagemann et.al 2005). Kvinnerollen måtte endres i familien og samfunnet og dette forutsatte også at mansrollen ble endret (Lorentzen og Mühleisen 2006).

Mot slutten av 1970-tallet og videre gjennom 1980-tallet ble likestillingstankene preget av tidens oppbrudd og forandring. Det skjedde en utdanningseksplasjon, barnetallet sank, samboerskap økte og ble en mer normal form for samliv, og kvinners yrkesaktivitet steg kraftig. I lys av dette ble rettigheter i arbeid og samliv viktig. Konkrete produkter av dette behovet er *Likestillingsloven* av 1978 og *Handlingsplan for likestilling* av 1980/81. Disse skulle primært gi muligheter for kvinner i akademia og arbeidsliv i form av kvoter og øremerket stipendier som skulle bidra til å oppnå jevnere kjønnsfordeling i utdanning. (Hagemann et.al 2005). Likestillingsloven ble senere diskutert om den kunne være diskriminere mot menn og en lovendring i 1995 gjorde det nå mulig med positiv særbehandling også av menn når det gjelder undervisning og omsorg for barn (Lorentzen og Mühleisen 2006). Mannen fikk nå plass i likestillingen og var ikke forstått som utelukkende privilegert. Forståelsen av menn forandret seg i takt med kvinners likestilling og vi entret en periode hvor likestillingen gjaldt begge kjønn.

Likestillingsloven av 1978 skapte et omfattende likestillingsapparat i sitt kjølvann. Dette ble tydelig på 80-tallet som derfor kalles likestillingens tiår (Hagemann, Melby, Sandvik, og Øye 2005). Likestilling var ikke lenger kvinnesak, men rettferdighetssak og en familiepolitisk sak. Menns liv var nå selvfølgelig omtalt i likestillingen og det ble utnevnt et Mannsrolleutvalg i 1986. Dette utvalget skulle synliggjorde behov om menns likestillingspolitiske prosjekter, fordi menn ikke utelukkende er privilegert og deres liv og behov måtte kartlegges (Lorentzen og Mühleisen 2006, Lorentzen 2012). Utvalget leverte sin Sluttrapport som Norsk Offisiell Utredning (omtalt som NOU1991:3 heretter) i 1991 og skrev at

«Det å være på veg mot reell likestilling er en omfattende prosess som inkluderer begge kjønn og forholdet mellom dem. 'Menns verden', dilemmaer og problemer må bli en viktig del av denne debatten» (NOU1991:3: 10).

Mandatet for mannsrolleutvalget starter slik:

«Målet for arbeidsgruppens virksomhet skal være å få i gang en debatt om endringer i menns rolle. Spesielt tenkes det på problemstillinger omkring menn, barn og omsorgsforpliktelser» (NOU1991:3: 5-6).

Mannsrolleutvalget påpekte i rapporten at kvinners inntreden i arbeidsmarkedet ikke var møtt med tilsvarende innsats for å få menn inn i familielivet. Det var et mål å gjøre menn deltakende i husarbeidet og barneomsorgen for å oppnå likestilling. Et konkret forslag i rapporten var å innføre fedrekvoten i barselpermisjonen. De skrev at «*Permisjonstiden ved fødsel/adopsjon må utvides kraftig. På sikt mener utvalget permisjonstiden må bli 18 måneder for hvert barn*» (NOU1991:3 :9).

Innføringen av fedrekvoten er et direkte resultat av mannsrolleutvalgets sluttrapport. Etter at den første fedrekvoten på fire uker ble tilgjengelig i 1993 har den stadig økt. Per 2012 viser tall fra Statistisk sentralbyrå at 68,1 % av fedre tar ut kvoten sin (SSB 2013). Kvoten har stor oppslutning og ettersom kvoten og muligheter øker, øker også bruken av den (Brandth og Kvande 2013). Ved regjeringsskiftet i 2014 ble fedrekvoten redusert og forslag om økt fleksibilitet for overføring av farskvoten lagt frem. Kvoten til mor og far ble redusert fra 14 til 10 uker, med det mål å øke fellesperioden fra 18 til 26 uker slik at familier selv kan forme sin tid uavhengig av kjønn. Disse endringene har skapt mye debatt om hvilken vei norsk likestilling går, og debatten rundt fars rettigheter, muligheter og praksis er høylytt.

1.1 Fra kvinnefrigjøring til spørsmål om menn, farskap og maskulinitet

1970-tallets nye familieideal inkluderte kvinner i arbeidslivet og menn som var aktive i barneomsorgen. Godt farskap var ikke lenger definert som en som forsørger, men inkluderte omsorg i langt større grad. Nå snakker vi om 'den nye faren' og noen har gått så langt som å kalle denne radikale endringen av farskapet en 'farsrevolusjon' (Løkke 2000).

Ved fremveksten av den nye faren dukket det opp en 'panikk' om at menn skulle bli 'myke' og miste sin maskulinitet (Lorentzen 2012). Omsorg ble hovedsakelig fortsatt forstått som noe kvinnelig og dermed 'feminint' i den tiden nye faren kom til. Spørsmålet var om den hegemoniske maskuliniteten (Connell 2005a, 2005b) var truet om menn viste ømhet og omsorg for barn. Dette spørsmålet har sosiolog og kjønnsforsker Andrea Doucet fokusert på i boken *Do Men Mother?* (Doucet 2006). Hun studerte hvordan omsorg gjøres av menn, og hvordan de navigerer seg gjennom en 'kvinnelig verden' av barn og omsorg, og hvordan menn forstår maskulinitet og gjør sitt farskap. Hun spør om menn *blir mødre*, eller om de redefinerer farskapet. Hun fant gjennom informantenes

narrativ at menn aktivt rekonstruerer maskuliniteter for å inkludere aspekter av tradisjonelt kvinnelige karakteristika slik at dette tar plass i maskulinitetsforståelsen. Det nye farskapet har slik blitt etablert som noe grunnleggende mannlig og unikt for menn. Det skal ikke gå på bekostning av maskuliniteten, å være omsorgsfull far og omsorg innlemmes i forståelsen av godt farskap.

Doucet er en i en lang rekke sosiologer som har studert farskap og nye fedre. Særlig gjennom 1990-tallet kommer fedre i fokus for forskningen. Det er særlig far sett gjennom sosiologi som tar mye plass i den nye pappaforskningen (Brandt og Kvande 2003; Holter og Aarseth 1993; Plantin 2001; Holter 1989). Flere studier i denne perioden viser at farskapet er på vei inn i en ny fase, hvor relasjon mellom far og barn er sentralt i unge fedres livssammenheng og forståelse av bra farskap. 1950-tallets ideal om en forsørgermaskuliniteten viker for en ny mer nærværende maskulinitet. Likestillingen er ikke bare på papiret, men påvirker også menns forståelser av farskap.

Berit Brandth og Elin Kvande har studert hvordan norske menn former og utfører sitt farskap i boken *Fleksible fedre* (2003). De fant at fedrekvoten påvirker hvordan menn tenker om farskapet sitt og skriver «*Det er den nærværende far som er den dominerende farsmodellen. Den konstrueres som motsetning til den fraværende far*» (Brandt og Kvande 2003: 147). En god far skal være med sitt barn, dette ser vi gjennom menn og kvoten. Brandth og Kvande finner at flere faktorer som tekst, samfunn og kultur viser seg som del av det rammeverket som konstruerer menns tolkninger om farskap.

Jørgen Lorentzen har studert fedre i norsk litteratur og viser i boken *Fra farskapets historie i Norge 1850-2012* (2012) at den endrede forståelsen av farskapet er tydelig gjennom forskjellige typer tekst. Farskapets betydning har også gjennomgått en tydelig endring i familiepolitiske dokumenter gjennom de forskjellige periodene av norsk likestilling (Annfelt 2006). Endringer i farskapets forståelser kan vi studere på flere områder av samfunnet og gjennom forskjellige uttrykk.

1.2 Å forstå farskap gjennom kulturteori

Menn har som vi ser blitt mye studert innen sosiologien i konteksten av den norske likestillingspolitikken og nye forståelser av familier. I mitt mastergradsprosjekt vil jeg studere farskapets kulturelle representasjoner og bruker kulturteoretiske innganger til materialet.

Mannsforskerne Jonathan w Gould og Robert E Gunther skriver i sin bok *Reinventing Fatherhood* (1993) om forståelsen av den nye faren.

“We all know that mothering is tied directly to a womans biology. It seems to come naturally to her, surging forth from the inside [...] But fathering? Where does that come from? It does not seem biological. Therefore it must be a learned behavior. Where then do we learn to be fathers?» (Gould og Gunther 1993: 39).

Gould og Gunther (1993) spurte hvor menn lærer å være denne nye faren og avviser ideen om «farsinstinkt» i menn. Å lære å bli en far må da nødvendigvis komme fra historie og samfunn.

Å avvise et farsinstinkt er ikke unikt for Gould og Gunther (1993), men er en utbredt tanke. For å illustrere hvor utbredt denne avvisningen av menns instinkt er har jeg selv brukt søkemotoren Google og tastet inn et søk på ordet *farsinstinkt*. Svaret jeg fikk var ikke et svar, men en vennlig korreksjon. Google spurte tilbake «*Mente du: morsinstinkt?*». Farsinstinkt er et så lite brukt begrep at (til og med) søkemotoren Google ikke kan finne gode treff på begrepet. Ved mitt søk var det kun 3,550 treff, og disse stammet alle fra blogger, forum og lignende. Dette er et begrep som vi kan si kun blir brukt på ‘folkemunne’. Vennlig ment korrigerer derfor Google søket mitt til *morsinstinkt*.

For å gjenta spørsmålet til Gould og Gunther, hvor skal menn lære å være fedre? I denne oppgaven sees farskapet som skapt av sosiale prosesser og samfunn med en avvisning av ideer om iboende farsinstinkt. Nye fedre kan kalles et produkt av likestillingen, og jeg vil derfor studere dagens representasjoner av farskapet der menn lærer å bli fedre. Det nye farskapet har gitt plass til og behov for et relativt nytt type materiale med muligheter for analyse. På bakgrunn av den tidligere sosiologiske og historiske forskningen på farskapet vil jeg her anvende nye kulturteoretiske perspektiver for å undersøke representasjoner av menn og farskap i nye norske pappabøker.

Kapittel 2 Den norske pappaboken

«*Fatherhood is not motherhood, it is a unique male experience*»

(Gould og Gunther 1993: 43)

Litteratur *om* fedre og litteratur *til* fedre har endret seg i takt med endring i norsk familieliv og politikk (Lorentzen 2012, Annfelt 2008). Mannsrolleutvalgets sluttrapport skrev at likestilling også handler om menn på kvinnearenaer (NOU1991:3). Derfor sees det som et likestillingsprosjekt at menn skal finne sin plass i barneomsorgen, en plass som fortsatt sees som en tradisjonelt kvinnelig arena. Farskap forstås som fullstendig forskjellig fra kvinners morskap, det er noe eget unikt og mannlig og menn kan ikke lære farskap av mødre.

Jørgen Lorentzen viser i boken *Fra farskapets historie i Norge 1850 -2012* (2012) hvordan det har skjedd en forandring av fedre og skiftet i litteraturen rettet mot foreldre. Han studerte fremstillingen av menn gjennom litteratur og foreldrehåndbøker og fant at det har skjedd store endringer i menns fremstilling og betydning i familielivet. På 1800-tallet rettet litteraturen om barn seg til alle foreldre uten å tilknytte seg et kjønn. Denne litteraturen omhandlet hva som er bra for barn, ikke nødvendigvis hvordan være den beste forelder av sitt kjønn. Dette tolker Lorentzen som at begge foreldre var aktive med barn i det førindustrielle norske samfunn.

Med industrialisering, og en ny familiestruktur med hjemmeværende mødre som ideal, ble litteraturen også preget av dette. Det var i husmortiden håndbøker for *mødre* med selvsagte omtaler av kvinnekroppen, opplevelsen av svangerskapet og antakelser om et bånd mellom mor og barn som preget markedet. Disse 'mammabøkene' ble skrevet av eksperter, jordmødre og leger og fortalte kvinner hvordan de skulle være best mulig *mødre*. Da menn skulle inn i barneomsorgen ble det behov for endring og inkludering av menn. Menn kan ikke lese bøker om å være mor for å bli en god far. I takt med sosial endring oppstod behovet for bøker som rettet seg mot menn i barneomsorgen og vi fikk en ny sjanger. Pappaboken tar nå ordet for menns perspektiv som foreldre.

2.1 Pappaboken i Norge

Pappabøkene tar hensyn til det nye farskapet og menns liv i utformingen og for selve innholdet. Dette er en relativt ny sjanger, men vi kan se endringen og utviklingen som har skjedd i Norge.

De første foreldrehåndbøker spesifikt siktet mot menn som ble tilgjengelig i Norge, var ikke norske. En av de første tilgjengelige var «*The Expectant Father*» opprinnelig utgitt i 1975 som ble oversatt fra engelsk og utgitt på norsk i 1983 (Lorentzen 2012). Den første pappaboken skrevet av en norsk forfatter ble utgitt i 1990, skrevet av Eivind Blikstad. Med denne boken *Når menn blir fedre-Et knallhardt forsvar for myke verdier* (Blikstad 1990) og oppfølgeren *Heimevernet. Fedre og Barn på nye eventyr* (1992) satte Blikstad en start for sjangeren og skapte et rom for flere norske mannlige forfattere i barneomsorgens litteratur. Pappabøkernes premiss er at de er basert på menn, deres erfaringer og egenskaper. Blikstad selv skrev at hele babybransjen var et eneste 'kvinnemonopol'. Dette ville han få bukt med og skrev derfor sine bøker for å gi plass til menn rundt stellet. Tanken hans var at menn er vesensforskjellig fra kvinner og menn skal holde sin 'egenart i omsorgsarbeid'. Hva egenarten er og hva som er det unikt mannlige blir ikke besvart av Blikstad, men den er like fullt grunnleggende for bøkene. Menn trengte noe annet å lese enn kvinnene og bøker som er blitt utgitt etter dette har også holdt den 'mannlige egenart'.

Et viktig trekk i pappabøkene er at de ikke skal være skrevet av eksperter og jordmødre slik som i kvinners bøker gjerne var og fortsatt er. Pappabøker skal gjerne skrives av normale mannfolk med barn som kan dele erfaringer og råd. Dette fremstår langt mer som råd fra mann til mann, om å være menn (med barn). Vi kan derfor se disse bøkene som en form for åpen samtale mellom menn. En mann kan gi sine råd til mange andre menn uten nærhet i tid eller rom, og nye menn kan påvirkes og skrive nye bøker og føre råd videre til andre menn. Slik har menn skapt en kameratslig plass hvor de selv bestemmer og kan lære å være nye fedre.

'Menns egenart' vektlegges av samtlige senere pappabokforfattere, men er ikke mer beskrevet eller definert enn hva det var hos Blikstad. Det som blir beskrevet som 'det mannlige' har også kommet frem i en analyse gjort av Ellen Andenæs (2005). Hun har lest et utvalg av pappabøker og foreldrehåndbøker som innlegg i den norske diskursen¹ om maskulinitet, og som viser kulturelle modeller for kjønn. Hun sier om muligheter i analyse av sjangeren « [...] derfor gir den etter min mening et interessant inntak i kulturelle forståelser av barn, foreldreskap og familie» (Andenæs 2005: 24). I likhet med Andenæs mener jeg at vi gjennom å

---

¹ Med diskurs mener Andenæs en større kulturell forståelse og enighet om noe, her maskulinitet. Se Andenæs 2005.

analysere pappabøkers representasjoner av menn og farskap kan vise til forståelser for øvrig, men det er her de tilgjengelige representasjoner jeg studerer. Før jeg går videre med mine teoretiske perspektiv og min problemstilling vil jeg si litt om tidligere forskning på norske pappabøker.

2.2 Tidligere forskning på pappaboken

Sjangeren er nå utbredt, men bøkene er lite studert i norsk kontekst. Noen av de norske studiene som ser på dette er som nevnt over Andenæs (2005) som så på norsk forståelse av maskulinitet og kulturelle uttrykk. Jørgen Lorentzen gir flere sider til pappabøkene i *Fra farskapets historie i Norge. 1850–2012* (2012). Han skriver at det er særlig to iøynefallende trekk i måten bøkene er utformet. Disse er bruk av humor og ideen om forskjell; hvordan menn har noe unikt å bidra med i barneoppdragelsen. Menn er humorister, skriver Lorentzen: «*fedre skal ikke skremmes bort fra å ta sitt ansvar, de skal lokkes inn ved å vise hvor morsomt dette kan være*» (Lorentzen 2012: 123). Humor i maskulin metaforikk og retorikk skal bringe barneverden nærmere menn. Poenget bak humoren skal ikke være å gå glipp av, men bak humoren ligger et klart budskap og alvor (Lorentzen 2012).

Trine Holter (1996) studerte i sin masteroppgave forståelsen av kjønn og foreldreskap i flere typer foreldrehåndbøker, altså kvinner og menn i både kvinner og menns bøker. Hun fant at forståelsen av menn og kvinner er knyttet til foreldreskapet med essensialistiske tanker om kjønn som gjenskaper det tradisjonelle mønster i arbeidsfordeling og omsorg. I Holters materiale var menn lite omtalt og fikk dermed ikke en plass i omsorgen og dette skapte et skille mellom menn og kvinner. Først ved Blikstad sin bok fant hun en endring i oppfattelsen av menn som fordelaktig i omsorgen, og en distanse til den essensialistiske forståelsen av tilknytningen mellom mor og barn. Blikstad utfordret disse mønstrene direkte i bøker til menn fordi han mener kvinner ikke har ingen spesielle evner, og mønstrene er sosialt konstruerte.

Kårleiv Vågslid (2005) skrev en masteroppgave hvor han kombinerte intervju med menn og analyser av pappabøker for å se på menns foreldrepraksis og hvordan menn selv konstruerer sin forståelse av farskap i lys av ideen om den 'moderne pappa'. Han fant at det var forskjeller mellom hvordan pappabøkene og menn selv forholder seg til barns naturlige behov og hva som 'er best for barnet'. Den skråsikkerheten i bøkens fokus på maskuline egenskaper som noe som skal være bra for barna på utvalgte områder er noe informantene selv ikke ga like sterkt uttrykk for. De unike mannlige egenskaper var ikke vektlagt i praksisen til menn, og flere så *egentlig* ikke seg selv som så annerledes fra mor som bøkene gjorde.

Vågslid sin oppgave har vært et viktig springbrett for denne oppgaven. Menns særegenhet og det Blikstad (1990) kalte kampen mot «kvinnemonopolet» (1990) forekommer gang på gang i nye pappabøker. Denne 'kampen' har stått sentralt i pappabøkene fra den første boken kom til den siste studien ble gjort. Vågslid Viser til det han ser som «maskulinitetens dilemma» og mener at å bygge på en forskjell mellom kjønn gjør at mannen kan få plass i omsorgen, men kan samtidig bevare sin maskulinitet i tråd med stereotype forestillinger av mann og kvinne (2005). Det særegne i menn er nødvendig for å kunne være en god far og ikke bli som mor.

Barclay og Lupton (1997) undersøker hvordan media, skrift og samfunn kan påvirke menns forståelser av farskap og seg selv som far. De så farskap og morskap ikke som instinktive og iboende, men som lært gjennom sosiokulturell og historisk kontekst. Enkeltpersonens konstruksjon av farskap foregår i et gjensidig påvirkningsforhold mellom kultur og media. Menn skaper mediebildet og bøker, og disse påvirker hvordan menn konstruerer og forstår sitt eget farskap (Barclay og Lupton 1997). Dette befinner seg ikke nødvendigvis i et 1:1 forhold (Vågslid 2005). Med denne forståelsen av konstruksjon av farskapsforståelse kan det være gunstig å se hvordan kjønn forstås og representeres i disse bøkene.

Det er nå 18 år siden studien til Trine Holter og 9 år siden studien til Kårleiv Vågslid. I skrivende stund er den nyeste pappabokutgivelsen *Pappahjerte. Fra ungar til far* av Peter Kihlman (2014). Boken baserer seg på hans blogg *Pappahjerte* (pappahjerte.blogg.no) Norges mest leste pappablogg (Kihlman 2014). Farskap er i endring og nye bøker kommer stadig på markedet, og sjangeren pappablogg er en del av manges hverdag. Det er på tide å ta en ny titt på representasjoner av menn og forståelsen av farskap.

Jeg er enig med Andenæs i at studier av pappabøker kan gi et innblikk i kulturelle forståelser av menn og farskap. Mitt prosjekt er den første studien (slik jeg finner det) som utelukkende tar for seg menns litteratur, og som ikke inkluderer intervju som materiale. Det har skjedd og foregår fortsatt store sosiale endringer rundt familie og særlig farskap og fedre. Jeg fornyer kunnskapen på feltet og anvender kulturteoretiske perspektiv og studerer representasjoner av menn og farskapet i materialet som er så unikt for menn.

Problemstillingen for denne oppgaven er:

Hvilke forståelser av menn og kvinner kan vi finne i nyere norske pappabøker?

Kapittel 3 Teoretiske perspektiv

3.1 Konstruktivisme og Poststrukturalisme

Denne oppgavens vitenskapsteoretiske ståsted er innen konstruktivisme. Konstruktivisme oppstod som en reaksjon på vitenskapelig og samfunnsmessig tro på naturlige essenser som forklarende til menneskets identitet og forståelser. Denne posisjonen er kritisk til ideen om essenser; at mennesker og identiteter er forankret i naturen og løsrevet fra historie og kultur (Järvinen og Mik-Meyer 2005). Konstruktivisme ser mennesket som konstruert av kulturen og tiden vi lever i, og avfeier ideen om 'natur og essenser' som forklarende for mennesker.

Poststrukturalismen sees på som et filosofisk tanke sett under konstruktivismen der språket står sentralt som virkelighetskonstituerende. Dette er del av 'den språklige vendingen' hvor det handler om hvordan språket skaper, ikke om noe 'egentlig' i mennesket. Tanken er at det er gjennom språket mennesker finner mening med ting, verden og oss selv. Dette er ikke stabilt, men endres gjennom historie og kultur (Pilcher og Wheelehan 2004, Lorentzen og Mühleisen 2006).

For kjønnsforskningens blikk på språk var Foucault en pioner og viste i trebinds-verket *Seksualitetens historie* (1999) hvordan seksualitet er menneskeskapt som et resultat av språket, makt, kunnskap, og sosialpolitiske strukturer. Dette viderefører kritikken av ideen om at menneskets identitet stammer fra naturen og essenser. Strukturer som finnes er ikke universelle, strukturer er sosiale, politiske og historiske; de er i stadig endring. Strukturer er ikke fundamentert i menneskets natur, men konstrueres blant annet i og gjennom, språket (Schaanning 2000).

Foucault søkte å stille spørsmål ved våre vante måter å oppfatte kjønn og seksualitet på. I sitt arbeid viste han hvordan ideer om 'sinnslidelser' og 'kriminelle' dukker opp, og de er skapt av mennesket. Menneskelige fenomen og forståelser er altså konstruert. Hans poeng var å vise at det vil ikke la seg gjøre å skape kunnskap som ikke hviler på et sett av maktstrategier. Disse maktstrategiene kaller han diskurs, og diskurs skaper mennesket (Schaanning 2000).

Berger og Luckmann (1966) påpeker hvordan forståelse er samfunnsprodusert ved at fortolkningsrammer og fortolkningsmønstre skapes, overføres og opprettholdes i ulike sosiale situasjoner der menneskelig interaksjon foregår. De fokuserer på det konstruerte i vår felles virkelighetsforståelse, og dermed på fenomeners foranderlighet og instabilitet. I poststrukturalisme er mennesker underlagt språket, og språket er samtidig underlagt oss. Dette betyr at menneske, kultur, identitet og språk er gjensidig konstituerende og i et dialektisk forhold til

hverandre. Forståelser er produsert gjennom fortolkning, og fortolkninger sees på som samfunnsproduserte da de er del av språket. Med denne forståelsen er alt skapt, og kan omskapes (forandres) gjennom språket.

For humanistisk forskning betyr det poststrukturalistiske perspektiv at vi søker å spørre hvordan vi forstår virkeligheten, ikke hvordan virkeligheten *er* (Lorentzen og Mühleisen 2006; Schaanning 2000). Vi studerer språket, språkets (på)virkning og samfunnet som skaper og påvirkes i et dialektisk forhold. Det er hvordan vi snakker om fenomen, hvilke filter (fortolkningsrepertoar) vi jobber med og antakelser vi gjør som forskes på og som kan kritiseres og diskuteres.

Denne oppgaven anvender den poststrukturalistiske ideen om språket. Det jeg søker er bøkernes måte å skrive om farskap og fedre. Jeg ønsker ikke å si noe om hva farskap og fedre *er*. Jeg søker å studere det som fremstår som selvfølgelig i bøkene for å deretter sette et kritisk lys på det selvsagte gjennom valgte teoretiske perspektiv.

3.2 De konstruerte kjønn

Innen feministisk forskning og kjønnsforskning sees det kvinnelige og mannlige kjønn som historiske og sosiale konstruksjoner. De to kjønn sees som mer en to ulike biologiske fenomen eller kropp. Dette bygger videre på den poststrukturalistiske ideen som avviser essensialistiske tanker om identitet og kjønn og kritiserer den biologiske deterministiske tanken om kjønn og heteronormativ seksualitet (Halsaa 2006).

Foucault illustrerte gjennom *Seksualitetens historie* hvordan menneskers seksualitet er menneskeskapt gjennom språk, makt og strukturer. Verket illustrerte hvordan kvinnekroppen ble innlemmet i medisinsk praksis, og hvordan biologiske forståelser ble årsaksforklarende for sosiale forhold. Kjønnets essens, forskjellen mellom menn og kvinners rolle, ble gjort gyldig gjennom tidens tolkning av vitenskap.

Thomas W Laqueur har i boken *Making sex: Body and Gender from the Greeks to Freud* (Laqueur 1990) vist hvordan forståelsen av kjønn har endret seg drastisk gjennom en kort periode i moderne historie. Gjennom vitenskapelige funn og dets tolkning endret forståelsen av kjønn seg fra en ettkjønnmodell til tokjønnmodell i løpet av det 18. århundre. Kjønnene var tidligere hierarkisk ordnet der kvinner var 'ufullstendige menn' og forskjeller var sosialt forankret heller enn biologisk – det var *ett* kjønn. Med vitenskapelige funn og dets tolkninger forandret kjønnsforståelsen seg radikalt til å bestå av to grunnleggende forskjellige og komplementære kjønn. Anatomi og fysiologi ble brukt for å forklare sosiale, politiske, økonomiske og kulturelle forskjeller og

erotiske forhold. Biologisk kjønn ble gjennomsyrende for mennesker. Det oppstod *to* kjønn, og kjønn ble essens.

Biologisk kategorisering av kjønn og deres komplementaritet er et paradigme som fortsatt står sterkt. Toril Moi (2002) argumenterer at essensialistiske tanker om kjønn ikke bare preger individet, men også alt personen kommer i befatning med. Hun skrev at «*hele klasser av aktiviteter blir dermed utstyrt med kjønn*» (Moi 2002: 29). Slik blir også kategorier av aktivitet videre oppfattet som 'mannlige og kvinnelige'. Barneomsorg og husarbeid er for eksempel oppfattet som kvinneoppgaver. Særlig gjelder dette barneomsorg med henvisning til biologiske forhold ved kvinnen gjennom fødsel, amming og ideer om 'morsinstinkt'.

To forskjellige kjønn er en grunnleggende forståelse i materialet jeg analyserer, og har hatt stor virkning på utforming av analysen da jeg antar det er en forskjell mellom kvinner og menn, slik materialet gjør. Gjennom å analysere materialet finner jeg tilgjengelige forståelser og selvsagtheter i pappabøker, hvor menn inntreer et tradisjonelt kvinnelig domene, nemlig barneomsorgen.

3.3 Representasjon

Representasjon kan kort beskrives som hvordan fenomener og grupper fremstår i språk, gjennom språket og i kulturelle ytringer. Den måten vi omtaler eller presenterer en gruppe, en identitet eller et fenomen på skaper et bilde. Dette vil stå som en representasjon av det omtalte om det står uproblematisert. Når representasjonen fremstår som u-utfordret i kultur oppfattes den som «naturlig» og vi kan si den eksisterer i en tilstand av hegemoni (Neumann 2001).

Ved å studere representasjoner er det ikke tingen i seg selv vi studerer, men hvordan denne fremstår silt gjennom et filter av språk og kategorier som er mellom mennesker og verden. Diskursanalytikeren gjør det til en forskningsoppgave å vise hvordan representasjoner blir konstituert og får sin utbredelse og hva slags spenn av forskjellige representasjoner som til enhver tid er med på å utgjøre en diskurs (Neumann 2001:178). Representasjoner er viktige for å finne, forstå og synliggjøre maktforhold.

Representasjon har blitt mye anvendt innen kvinnefrigjøring og feministisk arbeid. For eksempel har kvinners representasjon i media og populærkultur vært kritisert for å skape ideer om kvinner som ikke er representative eller ønskelige. Det har vært mye debatt omkring hvordan representasjon skal anvendes, men en ting det har stått enighet om, er hvordan representasjonen av kvinner er viktig for å forstå kvinners underordning til menn (Marshment 1993). Å undersøke og

være kritisk til hegemoniske representasjoner kan gi innsikt i ulike maktforhold, i kultur og samfunns konstruerte ideer.

Jeg anvender representasjonsbegrepet på et tekstlig nivå. Jeg ser i kapittel 5 på humoristiske utsagn på tvers av materialet og analyserer disse for å finne tekstens 'hegemoniske representasjoner' av menn og kvinner. Målet skal ikke være å se kobling mellom representasjon og virkelighet slik som er gjort i tidligere nevnt feministisk arbeid. Mitt mål er å søke representasjoners oppbygging og logikk som fører til dens hegemoniske posisjon innad i en tekst, og mellom lignende typer tekster. Det jeg søker er tekstens representasjoner av menn og kvinner i bruk av humor, og hvordan disse representasjonene gjøres gyldige. Funn fra dette vil jeg også diskutere videre i mitt siste kapittel om forståelsen av menn og farskap.

3.4 Diskurs og diskursanalyse

I hjertet av poststrukturalisme ligger tanken om at språket bidrar til å produsere sosial virkelighet. Meningen i uttalelser er ikke isolert, men får sin betydning i relasjon til andre ord og uttalelser i samme tid og kultur (Pilcher og Wheelehan 2004, Lorentzen og Mühleisen 2006). Altså får vi mening gjennom språket og gjennom struktur. Slik skaper vi representasjoner av virkeligheten, som aldri er rene gjenspeilinger, men bilder som samtidig former virkeligheten vår. Den fysiske verden finnes, men den får betydning for oss gjennom språk, kultur og strukturer (Jørgensen og Phillips 1999).

Foucault definerte diskurs:

«Vi vil kalle en gruppe av ytringer for diskurs i det omfang, de utgår fra den samme diskursive formasjon [...diskursen] består av et begrenset antall ytringer, som man kan definere mulighetsbetingelsene for» (Foucault 1972 [1969]).

Foucault henviser til diskurs som en institusjonelt fundert måte å tenke på. Slik han anvendte diskursbegrepet framheves sammenhengen mellom kreftene i samfunnet slik de materialiserer seg i institusjoner, i språket, og i individets erkjennelse. På dette viset var diskurs tett knyttet til begreper om makt (Jørgensen og Phillips 1999).

Diskurs er blitt et omstridt begrep med vid bruk og varierende definisjoner. Espen Schaanning skriver at diskurs handler om tale, tekst og bilder, men at det er vanskelig å definere hva det er (Schaanning 1997). Jørgensen og Phillips skriver at *«diskurs er en bestemt måte å tale om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på»* (Jørgensen og Phillips 1999: 9). Diskurs handler om språket vi bruker, og det gjensidige påvirkningsforhold mellom mennesker og språk.

I min bruk av begrepet diskurs setter jeg Foucault sin definisjon i lys av en mer anvendelig definisjon inspirert av Jørgensen og Phillips. Diskurs bruker jeg som *'en måte å tale om noe som kan avgrenses, rammes inn og navngis'*. Det er dette jeg søker å gjøre i analysen. Jeg avgrenser og navngir en diskurs; en gitt måte å snakke om *noe*.

3.4.1 Kritisk diskursanalyse

Innen nye kulturstudier er interessen for kritiske diskursanalyser et forsøk på å avdekke implisitte maktrelasjoner og forstå hvordan mening framsettes, imøtegås og forhandles. Diskursanalyse kan analysere frem kulturelle og kontekstuelle tatt-for-gittheter og hvordan disse opprettholdes og motarbeides. Brinkmann og Kvale (2009) skriver at vi gjennom diskursanalyse skal avdekke mening for å få frem forutinntattheter om implisitte oppfatninger.

Foucault sier i et intervju om det å være kritisk:

«A critique does not consist in saying that things aren't good the way they are. It consists in seeing on what type of assumptions, of familiar notions, of established, unexamined ways of thinking the accepted practices are based»
(Foucault 1994 [1981])

Diskursanalyse i denne oppgaven fremstår som en todelt prosess. Først rammer jeg inn og navngir en diskurs ut fra gjentatt trøst og beroliggjøring i materialet. Senere diskuterer jeg denne navngitte diskursen med kritikk til det selvfølgelige i tekstens representasjoner og de antakelser som min definerte diskurs bygger på. Jeg er kritisk slik som Foucault sitt sitat over; hva er så selvfølgelig i materialet, og hva kan vi tenke om dette?

Denne kritiske tenkemåte trekkes inn senere i analysen og jeg diskuterer tattfor gittheter som ligger i representasjoner og min analyserte diskurs for å deretter kritisere det selvfølgelige.

Kapittel 4 Metode og materiale

Min faglige interesse har lenge gått til manns- og maskulinitetsforskning. En liten del av dette forskningsfeltet er konseptet om 'nye fedre', fedre og farskap i dag. Pappabøker er en ny og liten sjanger som er lite forsket på i Norge og jeg ville gripe muligheten til å gjøre noe nytt og spennende med min oppgave.

Jeg jobber i bokhandel og har lenge vært nysgjerrig på den lille sjangeren vi kjenner som pappabøker. Da jeg skulle skrive en masteroppgave har jeg endelig fått anledning til å ta en nærmere kikk på denne litteraturen med et faglig og kritisk blikk. Min jobb ved siden av studiene har gitt meg kunnskap om materialet før jeg startet denne oppgaven og en tilgang og kunnskap om hva som er tilgjengelig.

4.1 Begrunnelse for metodevalg

Denne oppgaven er en tekstanalyse som tar utgangspunkt i materialet. Uten forhåndsdefinerte problemstillinger foretok jeg en åpen lesing av bøkene og har deretter hatt en induktiv tilnærming til materialet. Jeg var i startfasen inspirert av fremgangsmåten til *Grounded Theory* og lot inspirasjon fra lesingen forme oppgaven. (Charmaz 2006). Det er oppdagelser i materialet som har formet problemstilling og analysen.

Jeg ønsket å la inntrykket av bøkene skape utgangspunktet for oppgaven, og ikke en forhåndsdefinert problemstilling. Gjentatte tema og kategorier som gikk på tvers av materialet skulle avgjøre oppgavens form og fokus. Analytiske perspektiv ønsket jeg at skulle oppstå gjennom arbeid og analyse, altså en induktiv tilnærming. En induktiv tilnærming vil si at det teoretiske perspektivet utvikles på grunnlag av analysen (Thagaard 2009). Det teoretiske perspektiv utviklet i takt med lesing, inntrykk og arbeid med materialet.

Det har vært mitt ønske fra starten å se *felles* trekk på tvers av bøkene. Det unike i hver bok har ikke fått min oppmerksomhet. Jeg ønsket å se det som er felles, som kan diskuteres i en større kontekst om ønskelig.

I min første fase med lesing opplevde jeg å bli satt i en provoserende subjektposisjon 'som kvinne' av et stykke tekst. Det ble antatt at kvinner, fordi de er kvinner, er flinke med barn og lekte med dukker i oppveksten. Jeg ble med dette oppmerksom på hvordan det gjøres antakelser om kjønn som kan avsløres gjennom nærlesing av tekster. Dette ga en idè for videre analyse i denne oppgaven; hvilke antakelser om kjønn og evner gjøres i pappabøker. Dette var spørsmål som inspirerte meg i starten.

En kritikk til denne tilnærmingen er at det er min personlige opplevelse av materialet som har formet oppgaven, ikke materialet i seg selv. Min bakgrunn både personlig og faglig vil ha påvirket hvilke temaer som fremstår som 'innlysende' og ville ikke nødvendigvis oppleves og formes likt av andre. Tolkning av materialet startet i det jeg åpnet den første boken.

4.2 Valg av materiale

Jeg satte noen kriterier for valg av materialet. Det første kriteriet er at boken skal være av norsk forfatter. Det andre kriteriet er at boken fortsatt skal være i omsetning. Det tredje er et ønske om at bøkene trykt kan antas å leses for sin egenskap som pappabok. Til slutt søkte jeg bøker som er skrevet for menn som ikke alt har barn, altså at boken skulle ta for seg svangerskapet og spedbarnstiden.

Jeg tok utgangspunkt i det som kan ansees som 'standard beholdning' av pappabøker i ARK-bokhandel AS. Dette gjør jeg med den tanke at det som er for salg i butikker blir lest av de som skal bli fedre i dag. Derfor har eldre titler av Eivind Blikstad (1990; 1992) falt bort til tross for sin historiske posisjon i sjangeren.

En bok som ikke møtte kriterier er Alex Rosen sin bok *Tøff pappa*. Denne boken går noe over sjangergrensene til pappabøker og går langt mer inn i selvbiografisk fortelling, og handler samtidig langt mer om småbarn, ikke om svangerskap og spedbarn. I tillegg er det en personlig vurdering fra meg om denne tittelen har større 'kjendisfaktor' enn 'pappabok-faktor' og kan derfor gi en uønsket skjevhet i omsetning og gyldigheten som pappabok. En annen tittel som er valgt vekk er Klaus Sonstad sin bok *Far på ferde* da jeg måtte begrense antall bøker og denne har lagt større fokus på oppvekst og småbarn, ikke svangerskap og spedbarn. Målet med dette var å kunne fokusere på bøker vi kan forestille oss at mannen vil lese under svangerskapet, før han har fått barn.

I oktober 2014 ble det utgitt en ny pappabok «Pappahjerte. Fra ungar til far» skrevet av pappabloggeren Peter Kihlman. Denne er ikke med i utvalget her, men er tilgjengelig i butikk da denne oppgaven ferdigstilles.

Disse bøkene som er valgt bort, inkludert de tre bøker jeg har i mitt utvalg er det som er tilgjengelig og i ordinær omsetning per dags dato. Flere titler *kan* være tilgjengelig, men da med større innsats fra den som søker om å gå til alternative kilder for anskaffelse slik som nettbutikker med eldre varer, varer fra mammutt-salg og lagersalg. Dette gjør mitt utvalg representativt for det som er lett tilgjengelig og skrevet av norske forfattere med et fokus på svangerskap og spedbarn skrevet for mannen som venter sitt første barn.

Jeg har også inkludert svangerskapsboken 2012-2013 i mitt utvalg. Dette gjør jeg grunnet dens tilgjengelighet som gratis bok til alle som venter barn. Denne er ikke tilgjengelig gjennom bokhandlere, men er gratis hos lege, jordmor, helsestasjoner og via nett. Dette kan trygt antas å være en av de mer leste bøkene for menn da den er tilgjengelig, gratis og gir en enklere oversikt heller enn å være en bok man leser perm til perm. Denne var viktig for meg å inkludere nettopp grunnet dens tilgjengelighet og at man trygt kan anta den blir lest av mange menn da den har en egen del for far og er anvendelig som oppslagsverk over svangerskapet.

4.3 Presentasjon av materialet

Pappabøker er foreløpig ikke et særlig definert begrep, likevel er begrepet selvforklarende for mange. Jeg definerer pappabøker for denne oppgaven på følgende vis:

Humoristisk og pedagogisk sakprosa skrevet av menn (uten krav om profesjonell kompetanse om barn) for menn som søker kunnskap og råd om å bli en god far.

Man kan diskutere definisjonen med både strammere og løsere rammer, men for mitt utvalg er dette uten tvil dekkende.

Det er i varierende grad hvor mye som skrives om svangerskap, spedbarnstiden og tid i pappapermisjon mellom bøkene i mitt utvalg. Varierende er også mengden konkrete råd og praktiske opplysninger. Det som står sentralt som fellesnevneren mellom bøkene er hvordan de er skapt for mannen og tar mannens perspektiv og opplevelser i betraktning i tekst og innhold.

Humor er også et felles kjennetegn på tvers av bøkene, til og med svangerskapsboken. Altså er det humoristisk og pedagogisk sakprosa, da poenget er at man skal lære noe av disse bøkene om å bli en 'god far', uten at begrepet 'god far' i seg selv er definert i tekstene.

Felles for bøkene er hvordan det gjøres eksplisitt i hver bok at de er skrevet fordi menn er noe grunnleggende annet enn kvinner og trenger bøker som tar dem gjennom svangerskap og småbarns-tiden med menns kvaliteter og 'menns premisser' som utgangspunkt. Dette gjelder også svangerskapsboken i en mildere eksplisitt form, men her skapes det eksplisitt i sin form da boken fysisk er delt i to med en del til far og en del til mor. Menn trenger noe eget for menn.

4.3.1 Svangerskapsboken 2012-2013

Dette er en bok som gis gratis til alle vordende gjennom svangerskapskontroll. Den har statlig støtte og oppdateres jevnlig for korrekt informasjon. Vi kan si den er statlig legitimert da den ikke bare er lett tilgjengelig, men aktivt gis til alle gjennom den statlige svangerskapsomsorgen.

Boken kom med første opplag i 1995 og ble formatert i 2001-2002 med spiralrygg og dagens oppsett med en del for mor og en del for far. Jeg bruker den nyeste tilgjengelige utgave: 2012-2013. En oppdatert utgave for 2014-2015 ble tilgjengelig høsten 2014, dessverre for sent til å være med i mitt utvalg. Denne bokens del for far er skrevet av profesjonelle innen barn og samliv, alle menn. I fars del fokuseres det på svangerskapet og fosterutvikling fra uke til uke, med innslag av hvordan mor endrer seg og hvordan mannen opplever det. Det er også større tematekster over flere sider som tar opp større tema som samliv og farskap. De skriver at disse tekstene skal inspirere til refleksjon og diskusjon. Bokens fokus er hovedsakelig medisinsk, med noe humor og annen informasjon som menn kan trenge om svangerskapet og mors tilstand. Dette fokuset har endret seg fra en tidligere kameratslig tone til mer faglig i senere år².

Forfatterne er: Marius Kurås Skram, far til tre og spesialist i barnemedisin som skriver uketekstene. Christian Sømme er far til fire, tekstforfatter og rådgiver og har her skrevet temaartiklene. Harm-Gerd Karl Blaas har tre døtre og fire barnebarn. Han er av landets ledende eksperter på fostermedisin og underviser i embryologi og har medforfattet og godkjent tekstene om barnet. For referering av svangerskapsboken i oppgaven vil jeg gjennom teksten anvende *Svangerskapsboken* som referanse da boken er unik og komplisert i sin utforming, med flere redaktører, forfattere og medforfattere.

4.3.2 Verdens beste pappa – hakkespettbok for småbarnsfedre

Denne boken er forfattet av Per Asbjørn Risnes Jr. utgitt i 2003, med ny utgave i 2007. Andre utgave kom i sitt 5. opplag i 2014. Han skriver selv at det var et vakuum for en slik bok til menn med bruksanvisninger og en 'dårlig vits på kjøpet'. Boken beskriver hvordan livet er for far under svangerskapet og i tiden med småbarn. Den inneholder både instruksjoner, overdrevne lattermilde skrekkscenarier og illustrerende 'øvelser' å gjøre i forberedelse til småbarnslivet. Den har og flere humoristiske lister med tips om hva man må huske, hva man kommer til å lure på og lignende. Den preges av å kombinere nyttig informasjon om barnet, overdrivelser og humor, med 'oppskrifter' på

---

² Informasjon om utviklingen av boken er anskaffet gjennom Maren Eriksen i Sandviks forlag via Epost.

hvordan ting gjøres i praksis. Boken er illustrert av Lars Fiske med morsomme tegninger av menn og barn.³

4.4.3 Pappa for første gang

Denne boken er skrevet av Finn Bjelke og ble utgitt i 2003 med sitt 3. opplag utgitt i 2010. Han sier selv at det ikke er en lærebok, men hans fortelling som far. Mine feil, min bok, sier han. Boken er en samling anekdoter som skal hjelpe leseren og at leser ikke skal føle han er alene.

Boken starter med personlige vansker med å få unnfanget, med sykehusbesøk og møter med hvite frakker og plastkopper. Boken går deretter gjennom svangerskapet og vektlegger hvordan menn skal oppføre seg, og hvordan menn kan oppleve svangerskapet. Han skriver videre om tiden med småbarn opp til flere års alder. Boken består av hovedsakelig av anekdoter om ham og barna fremlagt på humoristisk vis med råd i etterpåklokskapens ånd. Boken har i tillegg illustrasjoner av Frode Øverli for å videre øke humoren i boken og trolig appellere til målgruppen unge menn.

4.3.4 Pappaboka. For alle ferske og kommende pappaer

Denne boken er skrevet av Lars- Ludvig Røed utgitt som *Pappaboka* i 2002 og kom i ny utgave i 2013. Han skriver også om sin egen erfaring med å være en nøler når det kommer til barn, og så plutselig skulle bli far likevel. Han skriver om tiden både før, under og etter fødselen, med et perspektiv preget av en som var skeptisk til barn. Den preges av anekdoter, observasjoner og tanker han har gjort seg som far og i opplevelse av fødsel og tid alene med barnet. Ærligheten om å være en mann som er skeptisk til barn kommer tydelig og eksplisitt frem gjennom hele boken. Boken har ingen illustrasjoner annet enn enkle, grå stiliserte tegninger på tittelsider.

4.4 Praktisk om Analysen

Jeg foretok en åpen lesing av pappabøkene for å se etter inspirasjon og ønsket at oppgaven skulle formes etter data. Målet med dette var å ane store trekk, jeg søkte å finne kategorier eller kvalitative mønster som gikk på tvers av bøkene. Det var det som kunne kalles felles for materialet jeg søkte å belyse. Hva er

---

³ Denne bokens omslag er også illustrert av Lars Fiske. Med hans Tillatelse bruker jeg samme illustrasjon til omslaget min oppgave.

felles kjennetegn på tvers av mitt materiale? Og hva er interessant? Det var spørsmålene jeg startet med for mitt materiale.

Jeg startet lesing rettet mot en temasentrert analyse. Dette baserer seg på å dele tekst inn i kategorier som er sentrale i undersøkelsen. Når dette gjøres er det viktig at informasjonen er sammenlignbar, at temaer er sentrale i undersøkelsen. En fare med dette er å ikke finne en god balanse i antall kategorier. Ved å ha for få kategorier kan informasjon gå tapt, og for mange kategorier kan gjøre sammenligning vanskelig (Thagaard 2009). Jeg søkte kvalitative mønster gjennom lesing av materialet. I min oppgave har jeg forsøkt å la opplevelsen av tekstene skape kategoriene, og samtidig holde balansen mellom for få og for mange kategorier.

Fokus for oppgaven har til slutt falt på humor og trøst på tvers av pappabøkene. Noen kategorier har gått tapt grunnet plass og fokus i oppgaven. Jeg har dessverre måtte forkaste interessante og viktige tema som 'råd om sex og samliv', 'bildebruk' og 'menns identitet' til tross for at dette er veldig aktuelle og lett synlige tema på tvers av materialet. Denne oppgaven kan dessverre ikke gripe alt.

For hvert kapittel skaper jeg en problemstilling og anvender også arbeidsspørsmål. Disse arbeidsspørsmålene er konkrete verktøy som brukes når jeg studerer teksten for å belyse problemstillingen. Disse viser leseren hvordan jeg har jobbet selv om både problemstilling og arbeidsspørsmålene har utviklet seg ettersom analysen har tatt form og har ikke vært ferdigstilt før arbeidet med hvert kapittel har begynt.

Det første jeg ble oppmerksom på var bruk av humor, og dette dannet grunnlaget for det første analysekapittelet. Gjennom å studere humoren ville jeg ikke se på humorens form i seg selv, dette kan man lese om Jørgen Lorentzen (Lorentzen 2012). Jeg ville studere hvilke representasjoner av menn og kvinner humoren bidro til å skape eller opprettholde. Disse representasjonene diskuteres også videre i kapittel 7: Mann, far og farskap.

I analysekapittelet om humor har jeg foretatt en fortolkende analyse av humoristiske utsagn gruppert ut fra den hendelsen eller det tema de omtaler. Jeg har anvendt det Aksel Tjora kaller en stegvis induktiv deduktiv metode (SID) (Tjora 2010) hvor man veksler mellom å utvikle konsepter gjennom analyse, men må tilbake til data og empiri for å utvikle analyse og teori videre. Dette er en stegvis og ikkelineær prosess som veksler mellom data og analyse. Jeg har gjennom denne analysen trukket inspirasjon fra mange områder ut fra temaet. Et meget konkret analytisk verktøy jeg har anvendt er Carol Bacchi (Bacchi 2009) sin «problemrepresentasjon», hvor jeg spør hva som er konsekvensen av problemet som omtales.

Gjennom analysearbeidet om humor ble jeg oppmerksom på mengden av trøst i bøkene. Humoren så ut til å ta plass som trøst i seg selv under den tanken at noen ting er så alvorlige at de må spøkes med. Også Lorentzen (Lorentzen, Fra farskapets historie i Norge 1850 - 2012 2012) har påpekt hvordan bruken av humor ser ut til å skulle «lokke menn» inn i farskapet med å vise hvor artig det kan være. Dette skapte utgangspunktet for neste analysekapittel hvor jeg ville studere trøsten som forekommer også utenfor humor og lete etter trøstens forutinntattheter og antakelser.

I kapitlet om trøst har jeg avgrenset og navngitt en trøste-diskurs gjennom en diskursanalyse. Jeg tok et analytisk utgangspunkt i at trøsten som forekommer antar frykt hos leseren. Diskursanalyse her innebar å granske utsagn og grupper av tekst for å avdekke mening og for å få frem forutinntattheter og implisitte oppfatninger. Jeg har ikke fokus på å se materialet som diskurs i en større helhet eller i kobling med det sosiale slik kritisk diskursanalyse ofte ønsker (Hardy og Phillips 2002; Jørgensen og Phillips 1999; Fairclough 1992). Den sosiale kontekst er likevel ikke uviktig og diskuteres kort i *Ettertanker* for oppgaven, men er ikke del av denne analysen

Mitt siste analysekapittel består av en videre analyse av de to første analysene av humor og trøst. Jeg tar videre funn fra disse analysene og viser hvilke antakelser og selvsagte logikker og slutninger som gjøres om kjønn gjennom de forskjellige representasjoner av kvinner og menn. Jeg vil vise hvilke underliggende forståelser av kjønn og foreldreskapet jeg finner i analysene og pappabøkene, og hva dette kan si oss i pappabokens kontekst.

4.5 Metodiske refleksjoner og utfordringer

Kunnskap er i konstruktivistisk perspektiv et resultat av relasjonen mellom forsker og det som studeres (Thagaard 2009) Dette er særlig gjeldende for min oppgave. Selv om jeg har forsøkt å la materialet forme min oppgave og analysen er alle valg som er tatt et resultat av min tolkning. Kategorier og tema som blir tatt videre til analyse er skapt etter min tolkning av kvalitative mønster i teksten hvor utgangspunktet har vært å se hva jeg finner interessant. Dette åpner for at analysen ikke nødvendigvis ville tatt samme form, eller kunne fått annen prioritering, om andre skulle tatt for seg samme materiale. Mitt kjønn, alder, oppfattelse av humor og trøst ikke minst faglig bakgrunn har alle bidratt til mine valg og utforming av oppgaven på vis som ikke alltid kan gjøres rede for.

Hva jeg kan gjøre rede for er det faktum at valg har måttet bli tatt i form av hva jeg velger å ta videre i oppgaven. Noen veldig interessante tema har måtte gå tapt grunnet tid- og plassmangel. De valg jeg har tatt er resultat av min tolkning, og tolkning forekommer på alle nivå av arbeidet og jeg som forsker er aldri

fullstendig fjernet fra materialet. Dette er et kvalitativt arbeid med stegvis induktiv deduktiv tilnærming til et materiale. Både tema og analyse er derfor sterkt preget av min posisjon.

De sitater som forekommer i teksten er de jeg mener reflekterer en tone som går på tvers av materialet. Skulle alle passende sitater vært med må enhver som skal lese dette arbeidet også lese alle bøkene. Jeg håper leseren har tillitt i mine valg av sitater som fremstilles som eksempel i analysen min i denne teksten.

Også tema jeg tar opp og analyserer er i seg selv meget kvalitative i sin form. Hva som oppleves som morsomt, trøstende og beroligende kan ikke defineres med enkelhet eller kvantifiseres. Dette oppleves veldig forskjellig fra person til person. Ingenting jeg har satt min oppmerksomhet mot er kvantifiserbart eller enkelt å definere. Hva som er humor og hva som er trøst vil ikke oppleves likt av alle lesere. Analysens tema og utvalg av sitater er uten tvil like mye en refleksjon av meg som forsker som det er av materialet. Det plass for uenigheter og diskusjon ved hvert veiskille i denne oppgaven, men denne oppgaven er min tolkning og ikke kvantitativ analyse.

Jeg vil forsøke å gjøre min tankegang og tolkning klar i teksten slik at selv den som er uenig kan følge resonnetet og argumentene jeg har. Dette er en utfordring å få frem gjennom oppgaven, da man i tolkning og analyse kan erfare et 'black box-fenomen' ved at man ikke kan si nøyaktig hva som har gjort at man har endt opp med analysen som foreligger. Dette er også gjeldende for mye av min tolkning og analyse, men jeg redegjør for hva jeg kan i prosessen.

Jeg har fokusert på norske bøker som er relativt nye. Men norske bøker er ikke alt som finnes på markedet. Det er meget mulig at langt annerledes bøker er det som *faktisk* blir lest av dagens menn. Derfor er det ikke min intensjon å si noe om hvordan dette faktisk påvirker menn, eller å si noe om faktiske fedre ut fra dette. Det må gjøres klart at dette er en nærstudie av dette materialet og skal ikke generaliseres eller overføres. Dog er funn interessante å diskutere i lys av praksis.

Min posisjon som kvinne kan også sees som en utfordring i denne kontekst. At jeg er kvinne og leser tekster som er rettet mot et mannlige publikum kan bidra til at teksten bygger på selvsagtheter jeg kan gå glipp av. Disse bøkens intensjon er å videreformidle informasjon fra menn til menn. Pappabøker er skapt fordi forfatterne mener det er nødvendig med en egen kilde for informasjon som handler om det «mannlige» i en av livets største hendelser. Det er forfatternes utgangspunkt at menn er vesensforskjellige fra kvinner. Som kvinnelig leser kan det være andre selvfølgeligheter jeg ser som forfattere og menn som leser ikke er klar over. Gitt at det er forskjeller mellom oss, noe både jeg og disse bøkene tar utgangspunkt i.

Kapittel 5 Humor og representasjoner

Samtlige av pappabøkene i mitt utvalg har et klart og tydelig felles kjennetegn; humor. Bøkene skal lære vekk, men også være underholdende. Risnes etablerer fort at humor er nødvendig i en pappabok når han skriver «*Det var et tydelig vakuum etter noen som snakket til menn, slik at menn kunne forstå det. Med korte setninger, bruksanvisninger og en dårlig vits på kjøpet*» (Risnes 2007: 8). Dette er et virkemiddel han forteller flere kvinner har merket seg, og er misunnelige over at menn har i bøkene sine, når kvinnes bøger bare gir prestasjonsangst. Han hentyder med dette at menns bøker skal unngå å gi noen form for prestasjonsangst, og gi glede og informasjon.

Lorentzen har studert humoren i norske pappabøker og sier «*Det skal være vanskelig selv for den som har tungt for å lese, å miste poenget i disse bøkene*» (Lorentzen 2012: 125). Humor underbygger bøkens poeng på en måte som gjør at alle forstår hva som er viktig. Humor er et pedagogisk virkemiddel, og fungerer også for å gjøre det lettere å ta opp særlig følsomme eller alvorlige tema. Humor skal ufarliggjøre farskapet og bidra til at menn skal lokkes inn ved å vise hvor morsomt farskapet kan være.

Bøkene starter gjerne med å ta grep om hvordan menn kan forholde seg til ideen om farskap. Jeg trekker frem to eksempler som gir et bilde av den generelle humoristiske tonen som gjør seg gyldig i alle bøkene.

«Det sies at mannen kun er et stativ for sine testikler, og at livet kun er en avansert parrings lek. Dette er sannheter satt på spissen. Heldigvis kan mannen brukes til mer enn som så» (Svangerskapsboken 2012: 5).

«Med sunn fornuft og omsorg for partneren kan rollen løses på en god måte. En fersk pappa sammenligner det med å ta lappen og viser til alle som har klart det før ham» (Svangerskapsboken 2012: 9).

Det er representasjonen av menn og kvinner under humoristisk presenterte tema jeg vil se nærmere på her. Jeg er interessert i å se hvor i fortellingen om farskapet humor gjør seg aktuelt som virkemiddel. Jeg anvender humorens 'hvor og hvordan' for å analysere representasjoner av menn og kvinner.

Problemstillingen for dette kapitlet er:

'Hvilke representasjoner av far og mor bidrar humor til?'

For å svare på dette leser jeg bøkene med to arbeidsspørsmål. Disse er 'hvor og hvordan er mannen skrevet som en komisk figur?' og 'hvor og hvordan blir kvinnen skrevet som en komisk figur?' Det er de gjentatte humoristiske fortellinger og deres representasjoner av menn og kvinner fedre jeg vil fokusere på.

5.1 Å få nyheten - «Jeg har lest det i tebladene! Hvordan tror du?»

Noe av det første vi treffer på i bøkene er øyeblikket hvor mannen får beskjeden om at han skal bli far. Denne situasjonen blir beskrevet med mye humor i teksten.

«Det kan ikke komme som noe annet enn et sjokk. Den første gangen hun ser på deg og sier «Vi skal ha barn.» Du kan ha planlagt hva du skal si hele livet. Det blir ikke særlig intelligent. Det eneste jeg greide å spørre om, var idiotisk. «Hvordan vet du at du er gravid?» «Jeg har lest det i tebladene! Hvordan tror du?»» (Risnes 2007: 11)

«Før hun hadde sagt noe som helst annet enn navnet sitt, da skjønnte jeg det. At lynet skulle slå ned, at livet skulle snus, ikke på hodet, nei, det skulle tippes rundt og kastes veggimellom, at jeg aldri mer skulle bli ansvarsløs, at jeg skulle sette biologiske spor etter med på denne kloden, at jeg måtte kjøpe nytt hus og ny bil, ny vaskemaskin og sikkert 100 000 papirbleier» (Røed 2013: 17-18).

Vi ser at det er mange tanker og følelser i spill rundt å få beskjeden, enten man har jobbet hardt for svangerskapet eller om det ikke er planlagt. Likevel skrives fortellingen med overdrivelser og humor om mannens 'sjokk' og 'dumskap'. Det skrives om en mann som blir paff, eller 'blir litt dum' da han får beskjeden om at han skal bli far. Han tenker øyeblikkelig på hvor stor forandring dette bringer til livet.

Kvinnen i disse utdragene holder likevel fatningen, men ikke nødvendigvis alltid. Som Risnes sier.

«Uansett hvor mye man har tenkt på øyeblikket, og selv om det kanskje er planlagt, vil det komme som et sjokk [...] Jeg sa: 'Så flott. Hva syns du?' 'Jeg vet ikke,' sa hun og gråt i to timer» (Risnes 2007: 12).

Det kommer tydelig frem at uansett hva man tenker seg vil man kanskje si noe 'lite intelligent' eller begynne å tenke på hvor stor forandring dette bringer til livet du nå kommer til å få. Det kan sees som bøkene sier at man faktisk aldri kan forberede seg på dette øyeblikket og uansett hvordan du reagerer, så vil det ikke bli slik du har tenkt. Ikke for mannen og heller ikke for kvinnen.

Humoren her skaper en representasjon av menn som er usikre når det kommer til å skulle få barn, og dette tillater nær alle reaksjoner. Kvinner fremstår stort sett som glade for å få barn med den selvfølgelighet at de ønsker dette. Om kvinner skulle variere fra denne lykken er gråt en annen gyldig reaksjon. Menn gråter ikke, men er forvirret, skremt og overveldet når de får vite de skal bli far. Dette er gjennomgående og den felles representasjonen av en skremt mann

normaliserer en myriade av reaksjoner. Det fremstår en tydelig forskjell i gyldige reaksjonsmønstre som tilskrives menn og kvinner i dette øyeblikket.

5.2 Menn og kvinner under svangerskapet

Svangerskapet er beskrevet med et humoristisk utgangspunkt i hvordan det vil påvirke livet til mannen i tiden fremover. Endringer i hans liv er basert i mors reaksjon på svangerskapet og kroppslige endringer. I disse bøkene omtales svangerskapet på den ene siden faglig om embryologi og utvikling. På den andre siden er det skrevet for mannen om hva den kommende tiden innebærer. Det er vekt på det vi kan kalle menns 'Do's & dont's'⁴, særlig er dette innsvøpt med humor og overdrivelser.

Bøkens beskrivelse av menns 'Do's & dont's' poengterer hvordan mannen skal være en som passer på den gravide kvinnen. Røed beskriver mannen i svangerskapet som den kjekke hjelperen og som en som kan være far før fødselen (Røed 2013). Denne ideen er tydelig gjennom pappabøkene.

«Her er gode tips til hva du kan gjøre mens fosteret vokser og mor eser. Du kan godt være far før fødselen. Unngå sult og tørst. Ha alltid en sjokolade eller en banan med på tur. Gi henne drikke også når hun ikke ber om det. Kjøp ny parfyme, såpe og aftershave (til deg selv). Den gamle kan hun allerede ha utviklet aversjon mot» (Røed 2013: 35).

«Meieriprodukter kan nøytralisere magesyren. Bli ikke overrasket om du midt på natten plutselig må ut til nærmeste bensinstasjon for å skaffe sjokolademelk» (Svangerskapsboken 2012: 13).

«Det kan være krevende å forholde seg til mors mer eller mindre rimelige befalinger. Trøst deg med at episodene en dag vil føye seg inn i familiehistorien som morsomme minner fra en spennende tid» (Svangerskapsboken 2012: 51).

«Si så ofte som mulig til deg selv at «dette er bare midlertidig, dette er bare midlertidig». Løvinne⁵ trenger lang lenke og mye forståelse. Selv når du ikke forstår noe. Tell oftere til ti. vær mer romslig enn vanlig. Og ikke ta alt hun sier så fryktelig personlig» (Risnes 2007: 37).

Risnes gir en oversikt over svangerskapets indre fosterutvikling, og parallelt en oversikt over hvordan mor vil forandre seg. Det skjer tydeligvis større endringer i kvinner under svangerskapet enn at magen vokser. Menn får klar beskjed om at

---

⁴ Med 'Do's & Don'ts' mener jeg et sett sosiale regler for hva man kan og ikke kan, skal og ikke skal gjøre i forskjellige situasjoner.

⁵ Løvinne her fremstår fra en beskrivelse av gravide kvinner som sultne løvinner med PMS som gråter av å se bleiereklamer og forekommer tidligere i denne boken.

noen kommentarer må man holde for seg selv. Man må aldri finne på å si «*Hvis du er virkelig bekymret for vekten din, syns jeg ikke du skal proppe i deg så mye drit*» (Risnes 2007: 22). Han påpeker også hvordan hennes humørsvingninger er noe å passe seg for «*Det er ikke bare viktig hva du sier, men hva du ikke sier og når du ikke sier det*» (Risnes 2007:19).

Her ser vi humoristiske fremstillinger av frustrerte menn som får sin tålmodighet utfordret. Kvinners antatte endrede logikk og krav vil til tider virke urimelige for mannen. Hans opplevelse illustreres gjennom å teste sin tålmodighet og tåle endringene. I denne perioden kommer kvinnens behov og meninger først. Mannens plass blir å gjøre ting bedre for kvinnen, eller passe på å ikke gjøre noe verre.

Humor bidrar til menns representasjon under svangerskapet som en som skal passe på kvinnen. Hans posisjon og gjøren defineres ut fra hennes behov og som gjennom humoren vises i ekstreme proporsjoner. Bildet vi får her er av menn som til en viss grad frykter sin egen utålmodighet og sin irrasjonelle partner. De er redde for å gjøre feil ovenfor kvinnen og skal i ni måneder være forsiktig, samtidig som de trener på å være far før fødselen. Menn under svangerskapet er usikre, frustrerte, forvirrete og forsiktige. Deres egne tanker og behov skal i denne tiden komme i andre rekke.

Kvinnen er allerede her vist som urimelig og ulogisk gjennom rådene til far. Men kvinner omtales i veldig humoristiske ordelag også utenfor de direkte råd som gis til menn.

«Det er biologisk slått fast at kvinner kan forandre alt fra lynne til shoppingvaner under graviditeten. Å være en trygg, forståelsesfull og kjærlig partner er en balansekunst. Oppgaven blir ikke mindre umulig når hun er full av svangerskaps hormoner» (Svangerskapsboken 2012: 32).

«Kvinner blir også innimellom litt hormonelle når de er gravide. Dette kan gi seg utslag i en oppførsel som ville fått Markis De Sade til å rødme og Fellini til å skrive et filmsynopsis. Det er totalt nytteløst å argumentere saklig eller prøve å forstå grunnen til at de oppfører seg som de gjør» (Bjelke 2002: 20).

Med slike eksempel blir kvinnen konstruert som et menneske langt utenfor normalen gjennom svangerskapet. Deres oppførsel blir overdrevet i en så stor grad at de sammenlignes med Markis de Sade⁶ og Federico Fellini⁷. Kvinnen er nærmest 'gal' og kun styrt kun av irrasjonelle tanker og emosjoner som en reaksjon på hormoner og fysiske endringer.

---

⁶ Marquis De Sade (1740-1814) Kjent for å skrive sadistisk pornografi i sin tid og tilbragte over 30 år av livet på galehus (Carter 2011)

⁷ Federico Fellini (1920-1993) italiensk manusforfatter og filmregissør kjent for sin spesielle surrealistiske stil.

Det gjentas en retorikk om 'å lytte og forstå, selv når hun er uforståelig' (Risnes 2007, Røed 2013). Det vil skje noe i denne perioden som gjør kvinnens logikk og ønsker ulike fra mannens og ulikt hva hun var tidligere. Humoren viser kvinner som høyst urimelige og som går gjennom enorme forandringer i personligheten gjennom svangerskapet. Likevel skal menn tilgi kvinners uforståelighet, endringer og galskap fordi det er hormonene som gjør dette, det er ikke henne. Særlig får spisevaner et stort fokus.

«Når du finner din livsledsagerske i krampegråt over bestikkskuffen fordi det ligger en gaffel i knivskuffen, så pakk ikke sakene dine med en gang. Hent heller en skål med marshmallows og hollandaise-saus og sleng noen lakrisbåter i frityrgrysten» (Bjelke 2002: 21).

«Du lærer deg også fort at det norske kjøkken er langt mer en kjøttkaker og fårikål. En halv kilo marshmallows før sengetid eller pommes frites og hermetisk ananas til frokost er helt vanlig kosttilskudd for gravide kvinner, og hollandaise-saus går faktisk til alt» (Bjelke 2002: 20).

Humoren bygger opp et skrekkeksempel av en kvinne. En typisk representasjon av en gravid kvinne er godt beskrevet av Risnes

«Gravide kvinner er som sultne løvinner med PMS, som i tillegg gråter av å se bleiereklamer på tv. Hormonene lever sitt eget liv, store ting skjer med kroppen - og hodet» (Risnes 2007: 36).

I bruken av humor fremstår kvinnen ikke som en karakter, men som en karikatur av seg selv. Denne karikaturen av den hormonelle, irrasjonelle og vanskelige gravide kvinnen er resultat av en midlertidig endring i hennes kropp. Det vises stadig tilbake til hennes hormoner som skyldige at det er midlertidig og hvordan dette ikke er hennes feil. Kvinners representasjon som gravide i disse pappabøkene er altså som sultne løvinner med PMS, men som likevel tilgis fordi de styres av sin biologi.

«Når hormontåka letter, innrømmer mange kvinner at mennene deres til tider fikk urettferdig behandling i svangerskapet. En trebarnsmor forteller at hun en gang sendte sin mann avgårde for å kjøpe sjokoladeis. Da han kom hjem med feil type, var reaksjonen umiddelbar utkastelse» (Svangerskapsboken 2012: 7).

Representasjonen av den kvinnelige løvinnen er skapt av kroppslige forandringer, og skal tilgis fordi det ikke kan unngås. Samtidig er det mannens jobb å være tålmodig, og gjøre tiden enklere for løvinnen så han ikke selv ender opp som hennes bytte. Her fremstår kvinner i stor grad som underlagt kroppens forandringer under svangerskapet, uten måter å overkomme disse reaksjonene på.

5.3 Fødsel. Besvimelsen nær

Naturlig nok får vi lese om hvordan menn forholder seg til fødselen i samtlige pappabøker. Gjentatte ganger skrives det eksplisitt at menn generelt og forfatteren selv er redd for fødselen. Frykten handler om hvorvidt han vil oppføre seg «korrekt» og spesielt om å holde seg bevisst. Bøkene beskriver på komisk vis en mann som er redd og uforberedt og som frykter å være i veien og besvime på fødestuen.

«FØDSEL. Bare innrøm at det høres litt skummelt ut. Akkurat som da du skulle få BCG-sprøyten på skolen og gikk og gruet deg i flere uker før denne dødelige injeksjonen, så er tanken på selve fødselen forbundet med en viss redsel hos de fleste herrer» (Bjelke 2002: 22).

«Vis meg den mannen som ikke er redd for å svime av på fødeavdelingen, og jeg skal vise deg en...lege. Jeg dro på omvisning på sykehuset av samme grunn som folk med flyskrekk drar på flyplassen» (Risnes 2007: 45).

«Når sykehuset er nådd, og du enda ikke er besvimt [...] skal du nå gjøre som du blir bedt om. Du skal holde din kvinne i hånden, ikke gå i veien for andre» (Røed 2013: 41). Det er hans jobb å holde henne i hånden, ikke rette på hennes oppførsel når hun føder hans barn. «Moralen er: gjør hva du vil, det viktigste er at det virker» (Røed 2013: 44).

Menn er altså redd for fødselen, og ikke redd for å si det når det pakkes inn i overdrivelser og humor. Menn ønsker til tross for frykten å være en del av det som skjer på fødestuen. Likevel må det gjøres en aktiv innsats for å oppføre seg slik de burde. Det fremstår i mitt materiale en kamp for menn å ikke besvime, holde seg rolig og oppføre seg «korrekt».

Det gis fortellinger fra fødestuen og vises til de rare måter menn kan oppføre seg under fødselen. Likevel er alltid poenget at det gikk bra til slutt. Menn kan altså beroliges med at det er ikke unormalt om han føler seg noe malplassert og usikker på hva han skal gjøre eller hvordan han må oppføre seg på fødestuen. Likevel skal mannen ut ifra bøkene selvfølgelig være med, og være en villig støttespiller.

Det vises her en antakelse om en norm for menn omkring fødsel. Det antas at mannen vil være i frykt for å besvime. Det tas som en selvfølge her at alle menn bærer denne frykten når de venter barn. Det konstrueres også en norm om at å besvime er den eneste uakseptable hendelse, og må for all del unngås. Det å besvime skrives altså frem som en selvfølgelig frykt og som det verste en mann kan gjøre.

Det skapes i humoren en forventning og samtidig bekreftelse på at alle vil være redde, men det er ikke stort en mann kan gjøre til eller fra for å bedre situasjonen. Fødselen vil skje og moralen er at du har ikke lyst å gå glipp av den. Det konstrueres her en antakelse om at mannen vil og skal være med på fødestuen. Antakelsen er at alle menn er redd for å dumme seg ut ved å gjøre eller si noe feil, men dette kan tilgis. Det eneste som må unngås er å besvime.

Det skrives ikke om noen konsekvens om at kvinnen vil ta det ille opp, eller at man for sin egen del går glipp av fødselen om han besvimer. Denne mangelen på konsekvenser i teksten, men samtidig oppbygging av selvfølgelig frykt tolker jeg til at besvimelse er et tegn på svakhet, eller brudd på maskuliniteten. Dette fremstår som uakseptabelt av ingen annen grunn enn at han er mann, og menn besvimer ikke. Humoren viser et alvor i forventninger og en norm, menn er redd og må for all del ikke begå den største synd, å besvime.

Selv bak den omtenkssomme, ømme og deltakende far som bøkene vil promotere ligger fortsatt en hegemonisk maskulinitetsforståelse (Connell 1995) sterkt i menns normer og representasjon. Menn vil, og burde, etter hva disse bøkene sier være sterke og mandige. Det er en felles forståelse om en ønsket «maskulin» oppførsel gjennom svangerskapet og særlig på fødestua. Menn vil delta på opplevelsen og frykt er lov, felles og forventet.

Humor skaper en representasjon av menn som redde og usikre om svangerskapet og ved fødsel. Mannen kan være en komisk og redd figur så lenge fødestuens kardinalsynd (å besvime) ikke begås. Jeg leser dette som rammer av tillat 'maskulin oppførsel', men samtidig bidrar bruken av humor til å skape en tillat plass for frykten.

5.4 Fødsel og farsfølelser

Humor rundt menn som besvimer viser hvordan ideen om en maskulin norm er tilstede og former hva som er akseptabel oppførsel. Jeg vil nå se på humoren der hvor menn er tillat å trå over til det 'feminine'. Dette forekommer på tvers av bøkene med fortellinger om å grine og 'bli klissete' etter man har fått barn.

«Og la gjerne tårene renne, kanskje sprute. Om ikke mannfolk gråter overvettes mye ellers i livet, så er dette anledningen. Du er i så fall ikke alene, mannfolk griner i bølter og spann på landets fødeavdelinger» (Røed 2013: 45).

«Det store faderskapet er en intim herreforening der klisjeene flourerer helt naturlig og ingenting er pinlig. Der kan ekte menn komme unna med de mest rosabløte bekjennelsene» (Risnes 2007: 33).

«Det er helt greit å bli pudding en gang iblant. Det er ok å bli så overveldet av følelser at du blir blank i øynene når ungen din sitter og synger i sandkassen» (Bjelke 2002: 79).

«Du har kanskje oppdaget at du er blitt mer lettrørt etter at du er blitt pappa. Dette er helt vanlig og ingen ting å skamme seg over. Selv har jeg begynt å grine under fotballkamper, konserter, lesing av eventyr, nyhetene og diverse elendige TV-serier som går midt på natten. [...]det er naturlig at man blir litt emosjonell etter en fødsel, litt postnatal melankolsk, men ingen ting forbereder deg på det som skjer den dagen ungen din blir syk» (Bjelke 2002: 123).

Det er under fødsel og tiden etterpå når man knytter seg til barnet at gråt og emosjonalitet dukker opp. Gjennom disse utdragene er menn representert som myke, emosjonelle og direkte tårevåte. I disse utsagnene poengteres det at dette er slik *‘skikkelige menn gjør’* og at det er *‘helt naturlig’*. Da det å gråte etter fødselen knyttes direkte til å bli far er det samtidig forstått som mannlig og maskulint og dermed ingenting å skjemmes for.

Etter fødsel blir mannen representert som noe nytt, der hans følsomme side nå får, og skal, skinne gjennom. Det en naturlig forventning at far vil gråte, dermed skapes dette som en naturlig del og overgang til en ny *fars-maskulinitet* som står i kontrast til ideen om den hegemoniske maskulinitet som var tydelig under opplevelsen på fødestuen og frykten for å besvime.

Vi kan gjennom disse humoristiske utdragene om fødsel og tiden etterpå sette et skille mellom representasjoner av menn og representasjoner av fedre. I det man får barn ser det ut til at det forekommer en endring i hva som regnes som «mandig» eller «maskulint». Gjennom humoren blir den nye emosjonaliteten vist frem som naturlig. Ved at *ekte menn gråter*, såfremt de har fått barn. Gjennom fødsel skjer det noe stort og farskapet transformerer hva som er ‘mandig’ og ‘maskulint’. Normalisering av det emosjonelle uttrykk fra fedre etter fødsel står i sterk kontrast til mannen som står på fødestuen redd for å besvime og gi uttrykk for frykt. Fødselen er en stor hendelse som endrer hegemoniske forståelser av menn. Dette kan tyde på at fedre arbeider med andre rammer for sin maskulinitet en hva menn uten barn har.

5.5 Mann og barnestell

Det første stellet uten mor er kanskje noe av det skumleste en mann kan oppleve skal vi tro en forfatter. Det kommer tydelig frem at dette er skummelt, og noe man føler seg uforberedt, og av *natur* ukvalifisert for.

«Han hadde sett for seg en rolig og fin studie- og prøveperiode med mor i instruktørrollen. I stedet pælmes han ut fra timeter'n, ingen har engang brydd seg om å spørre om han kan svømme. Selvsagt kan far svømme. Men første, skal vi si selvstendige, møte med junior kan bli svette saker. [...] Dette skjøre vesen skal man nå traktere helt på egenhånd, med digre never en gang utviklet for å håndtere klubber, køller og spyd. Ja da, det er nervepirrende, et stykke finmekanikk. Men det går, selvsagt går det» (Røed 2013: 53).

Skal vi tro dette er det mannens biologi som gjør ham uskikket, men han skal likevel få det til. Argumentet her viser at menn har, av natur, grove hender skapt for noe helt annet. Menn er bygd for å svinge med klubber og ikke håndtere spedbarn. Derfor vil menn føle seg uskikket til å skifte bleie. Menn må i teksten overkomme sin ulempe, men skal få det til med litt øving.

De grove hendene som trekkes frem er et valgt trekk av mannen som ikke nødvendigvis stemmer. Forfatteren har selv valgt å vise til det grove og «mandige» med spyd og køller, men det er et *valgt* trekk av historie. Menn har også gjennom tidene hatt yrker belagt på utrolig detalj og presisjon, som kirurger og kunstnere. Disse yrkene krever også ømme, sarte hender som kan håndtere små ting. At klubber og sverd faktisk skal ha påvirket menns hender er en overdrivelse for humorens del, men det sier noe om hvordan forfatterne kanskje oppfatter seg selv og skaper en representasjon av menn som store og klønete i møte med et nyfødt spedbarn.

Jeg poengterer dette valget fordi det viser hvordan forfattere kan velge deler av historie og velge små deler av sin 'biologi'⁸ og sette det i et spesielt lys. Menns evner kan overdrives og underdrives etter ønske og egen oppfattelse. Å fremstille menn i lys av utvalgte biologiske trekk kan da brukes som en grunn eller unnskyldning for sine lave forventninger, eller mangel på evne når de skal stelle barn.

Humoren bidrar til en representasjon av menn som uskikket av natur for å passe små barn. Det er overdrivelser som skal vise opplevelsen av dette som unaturlig. Til tross for dette skal menn likevel klare å få på en bleie. Det er menns innsats og vilje som får til barnepasset og dette står i motsetning til kvinner som omtales som skapt for slikt. Vi så over hvordan mor er naturlig i instruktørrollen.

---

⁸ Jeg skriver biologi i anførselstegn her da det ikke er faktisk biologi, men en valgt antakelse om det.

Kvinnen kan rett og slett. Dette viser til noe selvsagt i hennes evner, basert på natur eller tidligere opplæring basert på kjønnet hennes.

Da det skrives om hans sviktende biologi legger de samtidig inn en «bedre biologi» hos kvinner. Dette konstruerer forskjeller mellom kjønnene og evnen til barnestell basert på en antatt 'biologisk påvirkning'. Kvinner har også jobbet i gruver og fabrikker, men det nevnes ikke. Ikke alle kvinner vet intuitivt hvordan de skifter bleie på en nyfødt, men måten mannen og kvinnen fremstår her, får det til å se ut som nettopp dette er sant. Bruken av humor gjør at dette faktum faller bort, og vi godtar menns mangler og påpeker i samme tid kvinners superioritet.

5.6 Alene med barnet

Et tema som gis særlig humoristisk fremstilling, og mye plass i bøkene, er når mannen skal være alene hjemme med barnet. En bok sier at «*papparollen vil gi deg melkesyre på steder du ikke trodde du hadde. Den innebærer psykiske og motoriske utfordringer du ikke trodde var mulig*» (Risnes 2007: 26). Dette følges opp av et lite 'treningsopplegg' som skal forberede enhver mann på å bli far. For eksempel kan man få 'påklederknappen' ved å gjennomføre følgende øvelse: «*Kjøp en akkar og en liten nettingpose i nylon. Forsøk å få blekkspruten inn i posen uten at armene henger ut*» (Risnes 2007: 26). Det er tydeligvis ikke en enkel sak å ta vare på små barn og mye av plassen i pappalitteraturen går til å skildre hvordan mannen skal håndtere dette.

«*Hold en ti kilos potetsekk under den ene armen, samtidig som du bøyer deg ned i knestående mens du skifter batteri på klokken din med den ledige handa. Ikke ulikt påkjenningen med å brette ut en barnevogn på fortauet mens du holder barnet på armen*» (Risnes 2007: 27).

«*Matlaging for babyer kan gjerne foregå slik: snitt en pølse i ti biter, deretter kutter du hver bit i fire igjen. La dem ligge og kjøle seg i ca. en time. Spis dem selv fordi barnet har ombestemt seg og heller vil ha yoghurt*» (Risnes 2007: 119).

Humoren som brukes viser overdrivelser på hvordan det nye dagliglivet nå vil utspille seg. Grunnlaget for komikken her er både i barnet som vanskelig å håndtere (og mate) og menns håndtering av nye gjøremål som eksemplifisert over med å brette ut en barnevogn eller å få morgenrutinen til å gå litt fortere.

«*Vi valgte barnehavetøyet kvelden før! Så gikk vi på badet, pusset tenner og gredde håret og tok flux før jeg fnisende kledde på prinsessen morgendagens tøy og la henne varsomt under dynen. Jeg mener fremdeles*

dette er en vaskeekte idé, men min kone er helt åpenbart av en annen mening» (Bjelke 2002: 149).

Humor rundt pragmatiske løsninger og «nytenkning» fra menn er omfattende i bøkene. Mannen på trilletur er uten tvil en plass hvor det som kan kalles ‘menns særegenhet’ blir synlig.

«Fedre er ‘ensomme trillehelter’ som gjør det annerledes. Kanskje overdrevet avslappede og flegmatiske. Men ikke noe dårligere. Bare på vår egen måte» (Risnes 2007: 112).

Menn blir sammenlignet med kvinner som samles i grupper på kafe med hver sin stelleveske og en babymonitor. Dette kaller en forfatter ‘*stelleveskejuntaen*’. Disse kvinner samles på kafeer med hver sin trillevogn, perfekt pakket bag og gir et nedlatende blick og vennlig smil som sier ‘bare si ifra om det er noe du ikke forstår’ (Røed 2013).

Igjen brukes humor og viser menn som komiske og uerfarne. Menn gjør ting på andre måter enn kvinner og kan ha annet utfall i daglig praksis. Menn er de komiske og pragmatiske figurer med «nye løsninger» på dagliglivet. Kvinner blir i disse fortellingene den alvorlige figuren, en kontrast som «vet bedre» der mannen gjør noe humoristisk og «feil» men likefult effektivt. I mangel av naturlige evner og som innehaver av mannlig pragmatikk, skiller menn seg fra kvinner og blir komiske figurer i tekstene.

Menn er kanskje komiske og uerfarne, men deres pragmatikk er ikke kun dårlig. Det står stolthet i menns nytenkende måter. Menn fremstår som uerfarne, men positivt avslappet i en kontrast til kvinnene her som blir den alvorlige og kjedelige som må gjøre alt på en antatt ‘korrekt’ måte.

5.7 Representasjoner av kvinne, mann og far i humor

Jeg startet dette kapittelet med problemstillingen: hvilke representasjoner av far og mor bidrar humor til å skape? Gjennom å studere humoren har jeg sett hvordan menn stadig blir klovnen som gjør ting feil, men som likevel skal få det til. Kvinner fremstår som hormonelle monstre under svangerskapet som senere er en fasit om barnepass. Det er forskjellige representasjoner av menn og kvinner ut fra temaet som blir omtalt og tydelige endringer mellom stadier av svangerskap og småbarnslivet.

Samtlige bøker begynner med å vise hvordan menn reagerer på å få vite at de skal bli far. De humoristiske fremstillingene av menn som reagerer på nyheten skaper en representasjon av menn som nølende til barn. Dette er både fordi farskapet i seg selv er stort og livsendrende, og fremstilles som usikre på sin evne til å pleie barn. Verken seriøst eller spøkende leser vi om menn som er kjempeglade og gråter av lykke. Positivitet i menns reaksjon er ikke-eksisterende i mitt materiale. Det er altså en gjennomgående representasjon av menn som generelt skeptiske eller uforberedt å få barn.

Under svangerskapet blir kvinner under ett konstruert som 'sultne løvinner med PMS'. Gjennom gjentatt humor og overdrivelser er kvinnen redusert til en følsom spisemaskin, styrt av hormoner. Hun kan gjerne vært styrt av sin biologi fra første dag, og den påvirker alle aspekt av hennes liv. Det blir gjentatt humoristiske skildringer av gråtende kvinner som spiser sjokoladeis. Moralen i disse skildringene er alltid hvordan dette ikke er hennes feil, men hormoner. Det gjentas hvordan mannen ville ha reagert på samme vis hadde han vært offer for samme naturkrefter.

Jeg ser den sultne løvinnen som er en lett tilgjengelig kulturell modell (fortolkningsrepertoar) for en gravid kvinne. Svangerskap kan være en vanskelig tid med mye plager for en kvinne. Til tross for sin karikerte fremstilling i pappabøker kan det like fullt være en realitet for mange. Humoren setter en mulig vanskelig tid i et positivt lys for mannen som skal være støttespiller gjennom svangerskapet. Hun er emosjonell og i stadig endring. Mannens rolle er den stødige, stabile og balanserte. Han skal være et maskulint, stødig og tålmodig element i kontrast til kvinners urimelige og gråtende løvinnekarikatur. Vi kan se mannen som et anker til det stabile og til kulturen da hun er styrt av naturen.

Ved fortellinger om fødsel spøkes det om et alvor av frykt, usikkerhet og nervøsitet. Det kommer frem at den største frykten er å besvime under fødselen. Dette leser jeg som en frykt for å bryte med den hegemoniske maskuliniteten. Menn må ikke fremstå som svake, og særlig ikke der kvinner er på sitt sterkeste. Å besvime er den største feil å gjøre, og fremstår som den mest selvfølgelige

frykten ved fødsel. Dette truer menns forståelse av sin egen maskulinitet, men i samme stund forekommer det en endring i maskuliniteten.

I det barnet er født skrives det om hvordan menn nå forventes å grine og være «sippete». Dette fremstilles også humoristisk med overdrivelser som spiller på det motsatte av det 'typisk maskuline'. Jeg ser en endring i overgangen fra mann til å være far som innebærer en forskyvning av rammene for maskulinitet. Humoren er med på å gjøre gråting og emosjonalitet til en selvfølgelighet ved farskap. «Skikkelige mannfolk griner»; altså er det ikke bare tillatt, men forventet i det man er blitt far.

I svangerskapet og under fødsel fremstår menn som «den kjekke hjelper» og en stødig klippe, men dette forandrer seg når barnet er kommet og mannen har tatt steget inn i den nye «farsmaskuliniteten». I håndtering av barn brukes humor og viser menn til å være komiske «klovner» basert på deres mangel på øvelse, erfaring og intuitive evner. Menn er flegmatiske, avslappet og pragmatiske. Disse egenskapene skapes som fellestrekk og selvfølgelig for alle menn.

Menns manglende evner blir særlig tydelig når de stilles i kontrast til kvinner som gjør alt på en tilsynelatende selvfølgelig bedre og «korrekt» måte. Gjennom humoren prøver menn etter beste evne, med et noe komisk resultat og kvinner fremstår som orakelet som korrigerer ham. Dette gjør hun med den største selvfølgelighet, med det grunnlag at hun er kvinne.

Måten menn fremstår i humoristisk tekst konstruerer menn underlegne kvinner grunnet manglende farsinstinkter i kontrast til overlegne morsinstinkt. Menn er komiske i sitt forsøk på å gjøre samme oppgaver som kvinnen. Det blir tydelig at mor under svangerskapet er styrt av natur og hun har senere en selvfølgelig intuisjon om barnestell og morsinstinkt. Menn viser en mangel på intuisjon og selvfølgelighet, men fremhever sin positive nytenkning, pragmatikk og avslappede holdning.

Kapittel 6 Trøst og frykt

Det første premisset for Pappabøker er at de er skapt for menn som venter barn og de skal være på menns egne premisser. Bøkene er formet etter deres behov og skal lære vekk noe menn ikke kan fra før. De måtene menn er annerledes på, har andre behov, andre bekymringer og har noe spesielt å ta hensyn til er grunnlaget for informasjonen som kommer frem. Vi ser hvordan menn får sin velkomst i mitt utvalg av bøker:

«Mine feil. Min bok. Men det du sitter igjen med etter å ha lest denne boken (som kjæresten din antakeligvis kjøpte) er følelsen av at du ikke er alene. Alle har nemlig dummet seg ut før deg. [...] Og dér har vi det. Det er akkurat dét denne boken er: en trøstebok. Det er da noe...» (Bjelke 2002: 7).

«I denne boken får du hver uke en ny pappatekst. Forhåpentligvis vil tekstene gi deg støttende ord og oppklarende råd. [...] Ingen vil kjenne seg igjen i alt, men alle vil kjenne seg igjen i noe» (Svangerskapsboken 2012: 4).

«Denne boken er en fadder for deg som er på vei inn i farskapet akkurat nå» (Risnes 2007: 10).

Den grunnleggende intensjon er å være til hjelp og trøst. Det blir fra starten etablert at å dumme seg ut og begå tabber og å være usikker er en selvsagt del av det å bli far. Bøkene skal være din fadder, en som holder deg i hånden da du begir deg ut på noe helt nytt. I disse bøkene skal leseren få visshet om at han ikke er alene om å være redd for å dumme seg ut. Pappabøkene skaper en plass til seg selv ut fra antakelsen om menn som trenger trøst, råd og en fadder på veien videre.

Ved å se på hvordan bøkene gir trøst til mannen vil jeg se nærmere på hva som antas om menn som skal bli fedre. Hvilke antakelser om menn og farskapet kan vi avsløre når vi studerer trøsten i bøker for menn? Jeg arbeider gjennom bøkene med problemstilling for dette kapitlet:

Hvilke antakelser ligger til grunn for den trøsten som forekommer i pappabøkene?

For å svare på dette ser jeg nærmere på hva det er forfatterne antar den vordende far behøver trøst for. Det jeg ønsker å finne er felles antakelser som legitimerer trøsten som gis på tvers av tekster.

6.1 Mannen uten forbilde

Gjennom bøkene blir mannens egen far nevnt ved flere anledninger. Det skrives eksplisitt at forfattere vil belyse dette og åpne for refleksjon om hvordan leseren selv vil være som far når man ser til sin egen far. Å se til sin egen far når man skal bli far selv er ikke et unikt eksempel som kun er i disse bøkene, men er en reel virkelighet for menn (Gould og Gunther 1993, Lewis 1986: Plantin 2001). Menn ser til sin egen far for å forme sitt eget farskap.

Menns egen far nevnes i bøkene med en beroligende tone eller form for trøst over at selv om hans egen far ikke er det perfekte eksempel, vil han likevel bli en god far. Mannens egen far er i teksten et eksempel som det ikke lenger er en selvfølge å se til. Likevel gir tekstene mannens egen far stor plass som referansepunkt for farskap, på både godt og vondt.

«Blir du som faren din? Noen ønsker, andre frykter, å utøve farsrollen på samme måte som sin egen far. Det er ikke lenger selvfølgelig at du ønsker å bruke din egen far som rollemodell. Forrige generasjons foreldre hadde allerede begynt å bryte med tradisjonelle rollemønstre, og utviklingen har gått videre. Du må gjøre mye forskjellig fra faren din allerede og vil gjøre det i barneoppdragelsen også. Men tenk etter hva du vil gjøre som ham, og hva du vil gjøre annerledes» (Svangerskapsboken 2012: 43).

«Eplet behøver ikke falle kloss inntil stammen. Det er du som bestemmer hva slags pappa du skal være» (Svangerskapsboken 2012: 46).

«Da jeg var russ (1978 – jøye meg!) var det flere av mine kamerater som var på full vei inn i sine fedres bedrifter eller yrker – og det med vitende vilje. Man ville altså bli som sin far! Hvor var ungdomsopprøret?» (Bjelke 2002: 112).

Vi ser i disse utdragene at det ikke lenger er en selvfølge at en mann ønsker å bruke sin egen far som rollemodell. Dette fremstilles samtidig som et relativt nytt fenomen. Mannen skal ikke lenger gå i sin fars fotspor, og han skal selv bestemme hvordan han vil gjøre farskapet sitt. Dette skaper en forskjell i teksten mellom de 'gamle' fedrene og leseren som en 'ny' far hvor de gamle har gjort feil som de nye skal lære av. Til tross for ugyldigheten ved å se til sin egen far som modell å forme seg selv etter, er han på samme tid det eneste forbilde å se til. Trøsten de får her kan se ut til å skulle berolige frykten for at uten et eksempelet å leve etter, vet de ikke hva de skal se til.

Tekstene vektlegger hvordan dagens mann skal ta valg om hvordan han vil være som far. Disse valgene «nye» fedre vil ta er likevel ikke starten på en ny fasit for kommende generasjoner.

«[...] Det bør du huske når du i disse dager famler og føler deg fram mot en papparolle. «Dagens pappa» er et forbigående fenomen. Historisk sett vil han kanskje om noen år framstå som en raring. Han er i hvert fall ingen fasttømret modell å strebe etter. Han er på vei fra noe og til noe – noe vi ennå ikke helt kjenner» (Røed 2013: 233).

I disse tekstene blir det poengtert hvordan farskapet er endret og vil endre seg videre. Dette bidrar til, og belyser, en kilde for usikkerhet. Den mannen bøkene skriver til må på egen hånd finne ut hvordan han skal være pappa. Trøsten ligger i å si at det vil gå greit være far til tross for manglende eksempel å se til. Farskapet har endret seg, og vil endre seg videre, så den jobben leseren gjør som far vil være god nok.

Man kan lese det som at bøkene sier at når mannen ikke har mulighet til å se til sin egen far, så går han i blinde. Dette antar at menn kun har *ett* forbilde å se etter og står i mangel på erfaring eller andre eksempel. Det er et tydelig element av antatt frykt her: han er redd fordi han ikke har et forbilde å lære av.

Trøsten mannen får i disse utdragene avslører to antakelser. Den første antakelsen er at hans egen far er et utdatert eksempel gitt forskjellen mellom «gammel og ny pappa». Den andre antakelsen er at mannen de skriver til ikke har andre eksempel eller større erfaring med barn og er i behov av forbilder å se til og lære av. Når det eneste eksempelet er gjort ugyldig og menn antas å stå uten erfaring, veiledning og forbilde legitimerer det et behov for trøst. Vi ser konturen av det jeg ser som en *trøste-diskurs* som skriver om mannen som antas å måtte famle og føle seg frem til en papparolle de ikke vet hva er, eller skal være.

6.2 Inkompetente menn og idiotsikre barn.

Et gjentatt beroliggjøring på tvers av bøkene er å stadig påpeke hvor enkelt det vil være å ta vare på barn. Det kommer gjentatte fortellinger om hvor enkelt det vil være, og barnepass gjøres så lett som ingenting. Barn er enkle små vesen og enhver person kan få det til, til og med mannen som leser.

«Naturen har konstruert babyer slik at til og med de mest inkompetente personer, selv de som tror på stjerne-tegn, kan klare å ta seg av det uten å ødelegge alt for mye. Alt en nyfødt baby trenger er mat, varme og kjærlighet. Omtrent som en hamster, bare med litt færre tegn på intelligent liv. Å holde en baby i live er egentlig like enkelt som en Tamagotchi, nittitallets snodige japanske leketøy» (Risnes 2007: 70).

Når teksten skriver at «til og med de mest inkompetente» kan klare å ta vare på et barn, gir teksten trøst som sier at alle kan klare dette. Uansett hvor

inkompetent leseren måtte føle seg får han her en beroligende bekreftelse på at også han vil få det til. Om det skulle gjenstå noen tvil om at det er enkelt sammenligner teksten likeså greit små barn med et hamster og en Tamagochi.⁹ Å forenkle barnepass og farskap gir trøst, og stadige gjentakelsen av dette viser til en frykt som gir trøsten gyldighet.

I dette utdraget påpekes også at en person, uansett kompetansenivå, kan ikke «*ødelegge alt for mye*» når barn skal tas vare på. Her blir barn 'idiotsikret', det går nærmest ikke an å ødelegge barnet om du skulle forsøke. En mulig inkompetanse hos hvem som helst er gjort irrelevant for å kunne duge for barnepass. Ser vi dette sammen med at barn er forenklet så grad at sammenlignes med hamster og Tamagochi blir beskjeden nærmest at 'du kan ikke feile'.

I materialet skal menn til tross for sin antatte inkompetanse klare å ta vare på barn i tilstrekkelig grad. Om det skulle være noen gjenstående tvil i leseren om at han ikke skal få det til følger trøst som dette:

«Med sunn fornuft og omsorg for partneren kan rollen løses på en god måte. En fersk pappa sammenligner det med å ta lappen og viser til alle som har klart det før ham!» (Svangerskapsboken 2012: 9).

«Selvsagt går dette bra, fortalte far til seg selv, selvsagt er alt i orden, verden er jo i ferd med å overbefolkes av mennesker som har vokst opp uten problemer, den kryr av vandrende bevis på at dette er grei skuring. Selv i jungler, milevis fra senger, smokker og helsesøstre vokser folk opp i hopetall. Så slapp av, sa far til seg selv, slapp av, tell sauer, tell bleier du kommer til å bytte, en, to, tre...» (Røed 2013: 42).

Å få barn er litt som å ta lappen, du tror kanskje det er vanskelig og at du ikke vil få det til, men «*alle andre har klart det før deg*». Det å få barn og holde dem i live til de er voksne er «*grei skuring*». Når til og med de som bor midt i en jungel uten utstyr, sykehus og hjelp får det til, da vil du også klare det. At alle andre har fått det til, og under langt verre forhold gir en ekstra trøst til leseren om at det vil gå greit denne gangen også. Det handler ikke om utstyr, jordmødre og flotte hus, derfor vil han få det til uansett hva han har av midler.

Skulle denne trøsten ikke være nok kommer øyeblikket der mannen endelig holder sitt eget lille barn, og også dette gir mannen håp og trøst i bøkene.

«Akkurat da, akkurat der og da, opplever du en eufori du ikke visste fantes. Meingen med livet blir plutselig krystallklar; den lille lyserøde puddingen med verdens klareste øyne ser opp på deg og blunker, og du kan banne på at du hører babyen si: du er ikke helt ubrukelig. Ta vare på

---

⁹ Tamagochi er et håndholdt digitalt lekedyr bestående av et lite egg-formet datamaskin og 3 eller 4 knapper. Opprinnelse i Japan der den første ble solgt i 1996 og har per 2010 solgt over 76 millioner eksemplarer.

det øyeblikket. Gudene skal vite at du trenger det i tiden fremover»
(Bjelke 2002: 28).

Det barnet leseren (mannen) snart vil holde i armene er den personen alt dette egentlig handler om. Her blir leseren minnet på at den lille lyserøde puddingen er den som trenger deg, og han eller hun vil aldri være misfornøyd eller si at du er ubrukelig. Det er også noe du må kunne trenge påminnelser på gjennom den neste tiden, fordi tabber vil nok bli gjort uansett.

Selv om en leser ikke ser seg selv som den inkompetente stereotypen bøkene ser ut til å skrive til, er det fortsatt råd å få og trøst som må gis. Uansett om man er kjempeflink med barn eller er en novise er det en trøst å få i at alle en gang i blant vil gjøre tabber. Tabber er en del av foreldreskapet, og ikke minst farskapet.

«Alle pappaer – og da mener jeg ALLE, selv barnepsykologer og pedagoger – gjør drøssevis av tabber ovenfor egne barn, det kommer du også til å gjøre, det finnes dessverre ingen detaljert fasit i dette gamet. Men jo mer du er til stede, jo mer du er sammen med egne barn, jo mer tid har du til å rette opp de tabbene igjen» (Røed 2013:132).

«Moralen er altså: Fedres jobb er i en periode å være dumme. Dette er en naturlov og et ledd i det å lære seg å være far. De fedrene som kan påberope seg å aldri ha vært dumme, har gjort det dummeste av alt. De har nemlig ikke vært tilstede i det hele tatt, og det er dumt, det» (Bjelke 2002: 85).

Alle menn gjør tabber, det er normalen til og med for de som er barneekspert. Det er en del av å være pappa å dumme seg ut. Ingen mann kan være perfekt pappa. Gjennom trøsten blir alle menn gjort kompetente, men skal likevel ikke strebe etter å være perfekt. Den ene tingen du kan gjøre rett, det er å være tilstede og bruke tid med barna dine.

Gjentatt trøst om at barn er enkle avslører flere antakelser om frykt hos menn. Det første er frykten for å være inkompetent. Altså at man ikke skal kunne ting godt nok, eller mangle kunnskap på vesentlige områder for barnepass. Den andre frykten er å skulle skade barnet eller at barnet faktisk dør. Antakelsen trøsten her er skapt ut ifra, er at menn ikke kan noe og er redd og er uten kunnskap. Derfor trengs stadig betryggelse for at det vil gå geit, til tross for hans manglende kompetanse og erfaring. Å gjentagende presentere barnepass som «enkel skuring» og gjøre det idiotsikkert, antar leseren som grunnleggende inkompetent og uten kunnskap.

6.3 Burde og må. Frykten for andres mening.

I bøkene forekommer det stadige henvisninger til det vi kan kalle «det fiktive burde». Det jeg mener med dette er hvordan det blir lagt frem et eksempel på hva som «burde» gjøres (fra eget eller andres perspektiv) og en kontra med hvordan det «må» gjøres i praksis. Det omtaler en norm, men det poengteres at denne normen ikke eksisterer utenfor hva «menn tror» og derfor er den «fiktiv».

Gjennom pappabøkene tar teksten for seg dette 'fiktive burde' og dette ledsages av gjentatt trøst og beroliggjøring. Gjentatte ganger ser jeg hvor menn får trøst fordi det er skapt forventninger eller antakelser som overgår det som egentlig er nødvendig.

«Det er lett å bli stresset av alt det man bør og skal gjøre for at barnet skal ha det best mulig. [...] Lær å gi litt blaffen i hva andre måtte mene. Så lenge barnet vokser og utvikler seg normalt, er det ingen grunn til bekymring. Kunne babyen velge, ville verken babysang eller oppdragelse etter boka stått øverst på ønskelisten. Det viktigste er mye kos og masse tid sammen med mamma og pappa» (Svangerskapsboken 2012: 41).

«Selv i jungler, milevis fra senger, smokker og helsesøstre vokser folk opp i hopetall. Så slapp av, sa far til seg selv, slapp av, tell sauer, tell bleier du kommer til å bytte, en, to, tre...» (Røed 2013 :42).

Det som gjøres viktig er å være der for barnet og gi kos og oppmerksomhet, ikke drive babysang, ha rett merke av utstyr eller gå etter boken. At leseren får beskjed om å «gi blaffen i hva andre måtte mene» tilsier at andres mening er med på å forme forventningene leseren antas å ha til farskapet og mulig også enkeltpersonens handlinger.

I disse tekstene frykter tydeligvis menn andres mening om hvordan de gjør farskapet sitt. Mannen som leser skal ikke miste siktet på at det er kun mannen og barnet dette handler om, selv om det er et hav av muligheter om man *kan* gjøre.

«For øvrig er det ikke mye far MÅ. Det er mye han KAN gjøre, men som han ikke behøver å gjøre. I et samfunn som nærmest strutter av velstand, ikke minst på babyutstysfronten, kan det iblant være et poeng å faktisk gjøre minst mulig. Behovene hos hovedpersonen er nemlig enkle og forutsigbare, de heter mat, varme, søvn, trygghet. Om barnerommet er flott, om lekene er dyre, om klesmerkene er de rette, om vogn og seng og utstyr for øvrig er praktfullt, det gir poden blaffen i» (Røed 2013: 56).

«Ingen småbarn MÅ ha nyoppusset rom. Så lenge de har det varmt og trygt og kan nyte en nærværende pupp, gir de – så vidt vi har registrert – fullstendig blaffen i rommets øvrige beskaffenhet» (Røed 2013: 35).

Det handler om barnet selv, og barnet gir blaffen i hvordan rommet ser ut eller hvilket merke lekene er. Trøsten ligger i at barnet selv ikke vil klandre noen om rommet ikke er pusset opp og om klærne er av feil merke. Mannen får her gjentatte beskjed om at det handler ikke om tingene rundt barnet, hva andre måtte mene, eller hvordan ting ser ut.

«Det finnes ingen fasit i dette livet, heller ikke i farsrollen. Det er mange veier til målet. Husk bare at du neppe finner veien hvis du ikke selv er til stede» (Røed 2013: 50).

Ingen kan si hva som egentlig er korrekt, det eneste man virkelig må er å være til stede for barnet. Er dette gjort er farskap gjort.

Disse utdragene viser til to tydelige fryktelementer i trøstediskursen. Det første er frykten for hva andre vil si. Det er allerede etablert at det er en frykt for å være en inkompetent far; i tillegg til dette er det en antakelse om en frykt for at man ikke skal være god nok i andres øyne.

Sammenkoblet til frykten for andres mening er det like mye en frykt for å bryte med konvensjoner. Det jeg mener med dette er at det skapes en selvfølgelig «burde» i teksten i det leseren blir beroliget om at de kan få lov til å gjøre ting på *sitt eget vis*. I det de får trøst for at «*deres eget vis*» er bra nok blir det med en gang motparten til det som *burde* gjøres. Det er altså en frykt for å bryte med disse konvensjoner og måten ting *bør* gjøres på.

6.4 Kvinnen som lærer

Det jeg ser på her er de hvor kvinner dukker opp i teksten samtidig med en type trøst. Det er særlig interessant å se hva som ligger av antakelser om menn i det øyeblikk de blir posisjonert i forhold til kvinnen, og samtidig får trøst. Hva ligger egentlig til grunn for trøsten menn får når mor nevnes i teksten?

«Men svært få barn går altså i stykker. De tåler en støyt – i hvert fall mye mer enn hva nybakte pappaer tåler å se på. Her er som regel kvinner mye mer hardføre enn oss. De har en intuitiv evne til å se konsekvensene av uhell før uhellet er ute» (Bjelke 2002: 34).

Menn er igjen redd for å skade et barn, men her blir mor en kontrast som har en *intuitiv evne* til å vite hva som skader og ikke skader barn. Når det stilles slik i teksten blir det gitt at denne intuitive evne er noe menn ikke har, men de likevel kan lære:

«Mor håndterer babyen som om hun aldri har gjort annet. Dette er noe hun kan. Så er hun sikkert oppvokst med dukker som smatter når de er sultne, skriker når de har våt bleie, og smiler når de har fått mat. Du var

mest opptatt av å bygge gøyale ting av legoklosser. Denne stereotypien oppleves tydelig av fedre som aldri har håndtert spedbarn. Ikke la utilstrekkelighetsfølelsen få vokse. Barnet ditt trenger deg helt fra begynnelsen av. Ta det første stellet etter fødselen. Jordmor gir deg veiledning. Barnet vil ikke bry seg om bleien sitter litt skjevt. Babyen trenger mye nærhet. Legg barnet på brystet ditt, og det vil raskt lære å gjenkjenne din lukt. Begynn med dette allerede første dag, og snart vil barnet snart falle naturlig til ro hos deg. Prøv å lære deg barnets mønster. Det er ikke slik at all gråt er et rop om mat» (Svangerskapsboken 2012: 37).

Her er blir kvinnen beskrevet som en som «*håndterer barnet som om hun aldri har gjort annet*». Dette kan gi mannen en utilstrekkelighetsfølelse, men han får trøst og en bekreftelse på at barnet trenger ham også, ikke bare mor. Leseren vil fort lære seg å ta vare på barnet fra det er lite. Han vil få opplæring i bleieskift av jordmor og bleien trenger ikke sitte perfekt. Ved å tilbringe tid med barnet vil «*barnet snart falle naturlig til ro hos deg*». Dette bygger på antakelsen om at leseren skal være redd for å ikke være en del av det som skjer når barnet er nyfødt.

Denne typen utsagn og trøst viser til en frykt for å være overflødig. Leseren skal ikke trenge å føle seg overflødig eller mindre kyndig i barnestell til tross for mors overlegenhet. Det handler om læring og tid. «*Prøv å lære deg barnets mønster. Det er ikke slik at all gråt er et rop om mat*». Barnet vil trenge mer enn bare mat (som er synonymt med mor og pupp) og blir gjentatt som en nødvendig del av den første perioden med den nyfødte. Mulighetene for å være overflødig handler om hva mannen kan om barn, og også at han ikke kan konkurrere med puppen (altså mor).

Mor er i en posisjon som referansepunkt og kontrast, men skal likevel ikke være gyldig for direkte sammenligning. Dette kommer tydelig frem når kvinnen nevnes og mamma og pappa blir fremstilt som to grunnleggende forskjellige ting som ikke handler om deres kropp (altså pupp, hormoner og fødsel).

«Førstegangsfedre kan også lære å bli babymestre. Det er ingen konkurranse. Du skal ikke bli bedre enn mor. Du skal bli best mulig far. Et barn trenger begge deler like mye. Det er ikke tvil om at fedre gjør det annerledes enn mødre. Ikke bedre, bare på en annen måte. Og det må de få lov til» (Risnes 2007: 7).

«Fedre er 'ensomme trillehelter' som gjør det annerledes. Kanskje overdrevet avslappede og flegmatiske. Men ikke noe dårligere. Bare på vår egen måte» (Risnes 2007: 112).

Mannen er igjen noe grunnleggende annerledes en moren. Den som leser skal ikke være redd for at han ikke kan leve opp til mors standard eller måter å gjøre

ting på, nettopp fordi hun ikke er fasiten på hvordan ting skal gjøres. Mannen er grunnleggende annerledes og farskap er noe annet en morskap. Å plassere dette som trøst antar mannen som redd for å bli sammenlignet med kvinnen. Ikke bare grunnet selve sammenligningen, men fordi de vil komme ut som den dårligere part og tape konkurransen. Mor vil automatisk vinne med pupp og instinkter. Å vektlegge det unike i faren på dette viset leser jeg som en trøst for frykten av å være den tapende part i en konkurranse med moren. Menn gjøres i stedet unike og fremheves som usammenlignbare.

Den selvsagtheten at mor er i førsteposisjon og håndterer barnet med den største naturlighet blir samtidig tilbakebevist flere steder med utsagn som «*Selv om hun har puppene vil det ikke si hun kan dette. Men du kan hjelpe*» (Risnes 2007: 62) og «*Bruk sunn fornuft. Det er det hun bruker*» (Risnes 2007:115). Det er altså så ikke så selvsagt likevel at kvinner og menn er så ulike, eller at kvinner kan noe intuitivt.

«Førstegangsfedre er som Bambi på isen. De er grønne matroser på et hav av følelser, forvirring og manglende fasiter. De er med andre ord like ustø i barnestell som... førstegangsmødre. Det eneste forspranget kvinner har er hormoner, pupper og en livmor. Resten er øvelse, et komplett babybibliotek og endeløse samtaler med mer erfarne venninner» (Risnes 2007: 7).

Det eneste en mann stiller dårligere med er ikke en magisk naturlighet eller kropp og pupp, det er læring. Det han her får trøst for er at mor egentlig bare har lært alt dette. Dette så vi også tidligere hvor hun lekte med dukker og han lekte med LEGO. Kvinner har nå ingenting magisk som mannen ikke kan oppnå, utenom amming. Det er ikke mannens feil at han er dårligere med barn, det er kultur, og han vil lære.

Mannen får trøst for hans forsinkede læring. Frykten for å være overflødig og en dårlig far er igjen beroliget, og han vil kunne klare seg bra, og på sin egen måte så fort han har lært. Han kan kanskje ikke amme, men han vil lære seg alt mor kan, og skal ikke være redd for å ikke gjøre ting på samme vis. Han vil ikke tape noen konkurranse fordi mamma og pappa kan ikke sammenlignes. Menn og fedre er unike i sitt vesen, vi kan ikke sammenligne mødre og fedre da de er signifikant ulike i sin kvalitet.

6.5 Trøstediskursens grunnleggende fryktelementer- Hva får menn egentlig trøst for?

Innledningsvis ønsket jeg å se etter hvilke antakelser som ligger til grunn for den trøsten som forekommer i pappabøkene. Jeg har gransket materialet der det forekommer trøst og beroliggjøring for å finne antakelser som gjøres om menn. Å si «*slapp av, dette vil gå helt greit*» gjentatte ganger avslører at forfatteren tror den som leser er redd for at noe ikke skal gå bra. Denne antakelsen er fullstendig urelatert til hvorvidt mottakeren faktisk er redd eller ei. Det jeg mener med dette er at gjennomgående trøst på samme områder vil avsløre tanker om hva forfatterne antar noen andre frykter.

Her har jeg avgrenset og navngitt det jeg leser som en trøstediskurs. Denne trøstediskursen mener jeg legitimeres i litteraturen gjennom gjennomgående antakelser om frykt hos menn. Jeg har forsøkt å finne elementer som i tekstene er selvsagte eller implisitte og dermed legitimerer trøsten som forekommer. Totalt har jeg jeg definert og vist frem 10 grunnleggende fryktelement som skaper og legitimerer trøstediskursen.

De elementer av frykt jeg har forsøkt å belyse gjennom dette kapittelet er følgende: For det første er mannen redd i mangel av et gyldig forbilde å se til. Han kan ikke bruke sin egen far som eksempel og står på bar bakke for sitt eget farskap. Det andre elementet er mannens frykt for å være inkompetent og ulært. Det tredje elementet er frykten for å skade barn. Det fjerde bygger videre på tredje og viser frykten for at barnet vil dø under hans pleie. Det femte fryktelementet er frykten for andres mening. I forbindelse med dette er det sjette fryktelement som er å bryte med konvensjoner. Den syvende er skapt i kontrast med mor og viser frykten for å være overflødig i foreldreskapet. Åttende element viser også til mor og en frykt for å ikke være aktuell som forelder i mangel av mat (mors pupp) Det niende element er frykten for å være i (eller tape) en konkurranse med mor og hennes *intuitive evner*. Intuitive evner som menn ikke kan ha. Det siste element er frykten for å gjøre ting annerledes, og annerledes er 'feil'.

Trøsten her handler ikke om at leseren ikke kan være en superpappa, men om det mest basale: å holde en baby i live. Det er faktisk snakk om liv og død og ikke om å være en best mulig far. Dette er den mest grunnleggende forståelsen av menns antatte opplevelse av seg selv i dette kapittelet. Det skapes en gjennomgående representasjon av mannen som livredd eller i nær panikk for å få barn fordi han ikke kan noe og vil ødelegge barnet. Gjennom stadig trøst om at mannen kan klare dette blir menn paradoksalt nok fratatt evner og erfaring. Menn gjøres inkompetente gjennom forsøk på å bygge opp deres selvtillit når det kommer til småbarn. Denne paradoksale selvmotsigelsen kommer jeg tilbake til i mitt neste analysekapittel.

Kapittel 7 Mann, far og farskap

Forfatterne sier at de skriver disse bøkene fordi menn trenger noe annet å lese enn det kvinner gjør. Bøkene er for menn, på menns premisser. Menn er altså annerledes enn kvinner. Hva denne annerledesheten består i sies aldri eksplisitt. Jeg vil i dette kapitlet se nærmere på forståelsen av menn og fedre i mitt materiale. Jeg vil finne den grunnleggende forståelsen av menn og kvinner, fedre og mødre som kan trekkes ut av de to foregående analysene.

Jeg vil sammenligne bøkens forståelse av forskjeller og likheter mellom kvinner og menn. Jeg mener å se en systematisk logikk i måten forskjell framskrives på. En annen måte å si dette på er at jeg vil vise hvordan bøkene konstruerer mann og kvinne som forskjellige, og argumentere for at dette bærer på underliggende og selvfølgeliggjorte betydningsstrukturer når det gjelder kjønnsforskjell.

Kapittelet om humor viste hvordan forfatterne representerer menn og kvinner forskjellig. Menn fremsto humoristiske, naive og noe uvillige til å få barn. Bøkene oppmuntrer menn og fremhever deres unike egenskaper, evne til nytenkning og pragmatiske løsninger på et humoristisk og positivt vis. Selv om ikke menn alltid vet hva de gjør, er de ikke uten håp. Menn skal overbevises om at det blir bra. I kapitlet om trøst analyserte jeg fram en trøstediskurs som bygger på grunnleggende antakelser om ti forskjellige elementer av frykt som vil være til stede hos menn, fordi de er menn. Denne frykten er i disse bøkene knyttet til å være mann, frykten er kjønnet.

Jeg jobber i denne analysen videre med funn og sitater fra foregående kapittel og skal ikke analysere det originale materialet, eller sitater på nytt. Jeg vil anvende andre analytiske tilnærminger her enn i de forrige kapitlene og finner det best å gjøre rede for disse teoriene på dette tidspunkt. Disse teorier kunne jeg gjort rede for i kapittel tre, men siden begrepene er så spesifikke for denne analysen virker det for meg mer leservennlig å gjøre rede for dem her.

7.1 Analytisk tilnærming - dikotomi og den andre

Analysen i dette kapitlet er inspirert av ideer om dekonstruksjon. Dekonstruksjon kan ikke sees som en ren teori eller metode. Dette er en poststrukturalistisk måte å demontere en teksts språklige, strukturelle og logiske sammensetning på. Det må sees som en lesepraksis med det formål å vise hvordan tekster alltid produserer et overskudd av betydninger. Dette overskuddet både overskriver og undergraver forsøk på å framsette presumptivt stabile og essensielle meninger (Mortensen et.al 2008). Gjennom en dekonstruksjon vil man «løse opp» tekstens egne betydningsstrukturer og måter å bety på. Gjennom dekonstruksjon beskriver vi teksten på nytt ved å avsløre tekstens forutsetninger og indre hierarkier. Man blottlegger motsetninger og binærer som er innebygget i moderne tenkning og språk (Kvale og Brinkmann 2009).

I praksis går jeg tilbake til resultatene og sitatene fra de foregående to analysekapitlene med et nytt blikk. Jeg vil gjenoppta analysen i et forsøk på å avsløre tekstens forutsetninger og blottlegge binære meningsstrukturer. I en dekonstruktiv-inspirert lesning av kapitlene legger jeg vekt på å finne motsetninger mellom den helheten forfatterne har tilstrebet, og det teksten faktisk uttrykker. Analyser med inspirasjon i dekonstruksjon kan potensielt avsløre rigide strukturer og vise at noe er sosialt konstruert, og at andre muligheter og forståelser stoppes (Poovey 1988). Her vil jeg belyse motsetningen og diskutere hvordan dette bærer på rigide strukturer av kjønn hindrer andre forståelser av foreldreskap.

Dekonstruksjon av tekster søker som nevnt å finne motsigelser og binære logikker. En språklig binær logikk eller struktur som har vært sentral i kjønnsforskningens dekonstruktive grep er dikotomien (Lorentzen og Mühleisen 2006). Dikotomisk tenkning er en av de største systemlogikker vi har i den vestlige verden. Dikotomi kan enkelt defineres som et gjensidig utelukkende motsetningspar. Det er ikke bare to ulike, men de er komplementære motsetninger. For eksempel opererer vi med binærer som natur/kultur (Thomas 1998) mann/kvinne 'sex/gender', kropp/sjel.

Raia Prokhovnik (1999) har identifisert fire trekk ved dikotomisk tenkning. 1, forskjellen er også et motsetningspar hvor hver del defineres ut fra den andre. 2, dikotomien har en hierarkisk ordning, den ene vil være mer verdt enn den andre. 3, antakelsen om at disse to delene skaper et hele. Det eksisterer ingenting utenfor disse to. 4, den lavere av de to kan kun få større verdi ved å «trancend itself». Dette kan oversettes til å transformere eller overgå seg selv. For å oppløse en dikotomi må altså den ene part slutte å være som seg selv og bli som den andre.

Gjennom analyser i tidligere kapittel har dikotomiseringen av kjønn kommet til syne, men har ikke vært fokuset for analysen. Det jeg her gjør er å gå videre med disse analysene og vise den dikotomiske kjønnsforståelsen og systemlogikken som er grunnleggende for fremstillinger av mann og kvinne. Jeg setter søkelyset på de selvfølgeligheter som forekommer i fremstillinger av menn og kvinner gjennom bøkene og diskuterer senere betydninger av dette.

Dekonstruksjon kan i tillegg til å belyse teksters selvsagte dikotomier brukes til å vise strategier til 'annetgjøring' (Sørensen et al. 2008). Begrepet om «Den andre» får vi fra Simone de Beauvoir sitt verk «*Det annet kjønn*» (1949). Hun skrev om sin tids definisjon av kvinner:

«Hun bestemmes og skilles ut i forhold til mannen, ikke han i forhold til henne: hun er det uvesentlige ovenfor det vesentlige. Han er subjektet, han er det absolutte: hun er den andre» (De Beauvoir [1949]2000: 36).

Han ble konstruert som subjektet, det absolutte og den første. Hun ble objektet, den andre. For de Beauvoir viser kjønn seg som et relasjonelt fenomen ved at mannen fremstår og bekreftes som subjekt gjennom en samtidig bekreftelse av kvinners fremtredelse som objekt. Han ble alltid definert som selvfølgelig og det vesentlige, hun ble alltid det uvesentlige *i forhold til mannen*. Det var her en selvfølgelig forskjell mellom menn og kvinner der hun defineres av ham, men aldri ham ut fra henne. Hun ble *den andre*.

I Prokhovniks definisjon av dikotomi vil de to partene defineres ut fra hverandre- et felles relasjonelt forhold. Med 'den andre' er det en annen måte å definere partene. Med 'den andre' får den ene plass som selvstendig og som utgangspunkt som defineres kun ut fra seg selv. Den andre blir definert i relasjon til den første, og kan ikke defineres uten denne relasjonen. Den første part fremstår som den selvfølgelig beste, 'den andre' fremstår som overflødig og unødvendig. Et ensidig forhold.

Ved å bruke et dekonstruktivt blikk kan jeg granske tekst og belyse hvordan det konstrueres en selvfølgelig og vesentlig første, og følgelig den andre, i relasjon. Jeg vil nå illustrere den grunnleggende systemlogikkens dikotomisering av menn og kvinner som far og mor, og hvordan logikken i kjønnsforståelsen annetgjør hindrer nye forståelser av kjønn og foreldreskap.

7.2 Å lære seg å bli far

Farskap er i endring (Lorentzen 2012, Brandth og Kvande 2009). I mine tidligere analyser har vi sett hvordan en manns egen far er et selvfølgelig referansepunkt for menn som skal bli fedre. Menn søker å lære hvordan bli en god far, men tidene har forandret seg i en så stor grad at eksempelet i sin egen far nå er ugyldig. Menns manglende eksempel er kilden til en grunnleggende frykt som skaper plass for trøsten.

«Mor håndterer babyen som om hun aldri har gjort annet. Dette er noe hun kan. Så er hun sikkert oppvokst med dukker som smatter når de er sultne, skriker når de har våt bleie, og smiler når de har fått mat. Du var mest opptatt av å bygge gøyale ting av legoklosser. Denne stereotypien oppleves tydelig av fedre som aldri har håndtert spedbarn. Ikke la utilstrekkelighetsfølelsen få vokse. Barnet ditt trenger deg helt fra begynnelsen av. Ta det første stellet etter fødselen. Jordmor gir deg veiledning. Barnet vil ikke bry seg om bleien sitter litt skjevt. Babyen trenger mye nærhet. Legg barnet på brystet ditt, og det vil raskt lære å gjenkjenne din lukt. Begynn med dette allerede første dag, og snart vil barnet snart falle naturlig til ro hos deg. Prøv å lære deg barnets mønster. Det er ikke slik at all gråt er et rop om mat» (Svangerskapsboken 2012:37).

At menn lekte med LEGO og kvinnene lekte med dukker fremstår som den største selvfølge. Vi ser at ikke bare kjønn, men også kultur og samfunn i oppvekst har bidratt til å skape de verktøy og egenskaper mannen vil være utstyrt med når han får barn. Stereotypien som anvendes her legger kultur og tradisjon til grunn for fars manglende evner. Dette fremstiller menn som plassert negativt i et påvirkningsforhold mellom kjønn og samfunnstradisjoner. Kjønnets betydning i kulturen antas å gjøre det vanskeligere for menn å bli gode foreldre. Menn plasseres slik at omsorgsarbeid og omsorgsrollen må læres i voksenalder, med bevisst innsats.

Det forekommer to selvfølgeligheter i disse tekstene som avgjør menns evner til å ta vare på barn. Hans kjønn frarøver ham evner og natur, samtidig har kulturen frarøvet ham opplæring fordi han er mann. Vi ser tydelig at bøkene bærer antakelsen om påvirkning fra tradisjon påvirket av det biologiske kjønn. Kjønnets fremstår gjennomsyrende for både grunnleggende evner samt tidligere kulturell læring for både hun og ham. Her taper far dobbelt fordi ideen om instinkt kun eksisterer i den kvinnelige kropp.

Når mor stiller som en kontrast og en som bare «kan dette» blir hun tilskrevet implisitt natur og selvfølgelighet. Mor gjør alt naturlig, og bedre. Kvinner har også nytte av oppvekst som preges av kjønnet og kvinner lærer å være mor. Naturen og oppveksten er ikke noe han kan oppnå fordi den tilhører mor, han må skape sitt eget og lære i voksenalder.

At han skal lære og hun har noe naturgitt viser igjen at det er en selvfølge at menn ikke 'kan barn'. Stadige gjentakelser om menns frykt og mangel på læring avviser samtidig alle ideer om farsinstinkt, naturlige evner og ønsker om barn. Bøkene avslører den grunnleggende selvfølgelige logikk hvor menn ikke har evner av natur, samtidig som de går tapende ut av oppvekstkulturen. Farskap er kulturelt konstruert, men kulturen fremstår som manglende.

For å gå tilbake til terminologien innledningsvis i dette kapitlet, så har jeg her 'avslørt' en motsetning mellom den helhet forfatterne ser ut til å tilstrebe og hva som skrives: en rigid kjønnsforskjell kommer til syne på en ny måte. Det blir vanskelig å forstå kvinner og menn som noe annet enn radikalt forskjellige. Grunnleggende ideer om kjønn og oppvekst fjerner menn fra omsorg. Det er tydelig til og med her hvor det tilstrebes å innlemme menn i omsorgsarbeidet.

7.3 Natur og kultur. Den første og den andre'

Det er 'menns særegenhet' som skal være utgangspunktet for hva bøkene inneholder. Gjennom antakelser om *alle* menns erfaringer, *alle* menns ideer om maskulinitet og *alle* menns identitet blir menn kjønnnet i disse bøkene. Det ligger forståelser av kjønn som vi kan avsløre gjennom tekstenes omtale av far og mors forutsetninger. Kjønnene er ikke bare radikalt forskjellig, de fremstilles gjennom en rigid dikotom kjønnsforståelse.

I kontrast til den gravide kvinnen som reduseres til natur og hormoner er mannens oppgave å være den kjekke hjelper og den stabile motpolen. Han skal være sin partners motstykke og hjelper i en lang og slitsom periode. Der hun knyttes sterkere til natur, blir hans unnvikelse av natur og samtidige tilknytning til kultur stadig viktigere. Gjennom svangerskapet blir mannen et anker til det stabile, og til kulturen.

Ser vi på representasjon av menn i humoristiske utsagn starter vi å se konturene av den grunnleggende systemlogikken bøkene bygger på - de dikotome kjønn og dikotomien kultur – natur. Gjennom humoren har jeg vist hvordan leseren (*antatt mann*) får oppfordring om å motstå sine instinkter og naturlige reaksjoner. Han skal overgå det som fremstår som hans natur for å være den beste mulige partner i svangerskapet. Han skal være et maskulint, stødig og tålmodig element i kontrast til kvinners urimelige og gråtende løvinne-karikatur. Mannen er mer enn et anker til kultur, mannen *er* kultur.

Jeg viste tidligere hvordan menn representeres med en dårligere biologi, der de ikke har hender skapt for å skifte bleier. Det er ingen biologisk sannhet i slike påstander. Dette bidrar til å fremstille menn som mangelfulle i barnestellet av 'natur'. Denne valgte representasjon avslører en antakelse om at menn av 'natur' ikke har egenskaper for barnestell. Menn plasseres utenfor selvfølgeligheter om evner og blir fratatt noen form for positiv naturinstinkt.

Menn forventes å gjøre ting 'annerledes' i barnestell og omsorg, og blir humoristisk sammenlignet med den kvinnelige "stelleveskejuntaen". Menns 'unike måter' fremheves med humor og som utelukkende positivt fordi de er '*ikke noe dårligere*', de bare gjør ting på sin egen måte. Denne måten dikteres av deres kjønn. Menn gjør ting annerledes, fordi de er menn. Humoren ligger i at menn forsøker noe de ikke kan. Bak humorens poeng ligger den selvfølgelighet at menn ikke er *skapt for dette*, slik kvinner er. Kvinner blir gitt en selvfølgelighet, og menn som 'likevel skal få det til' må overkomme sine mangler.

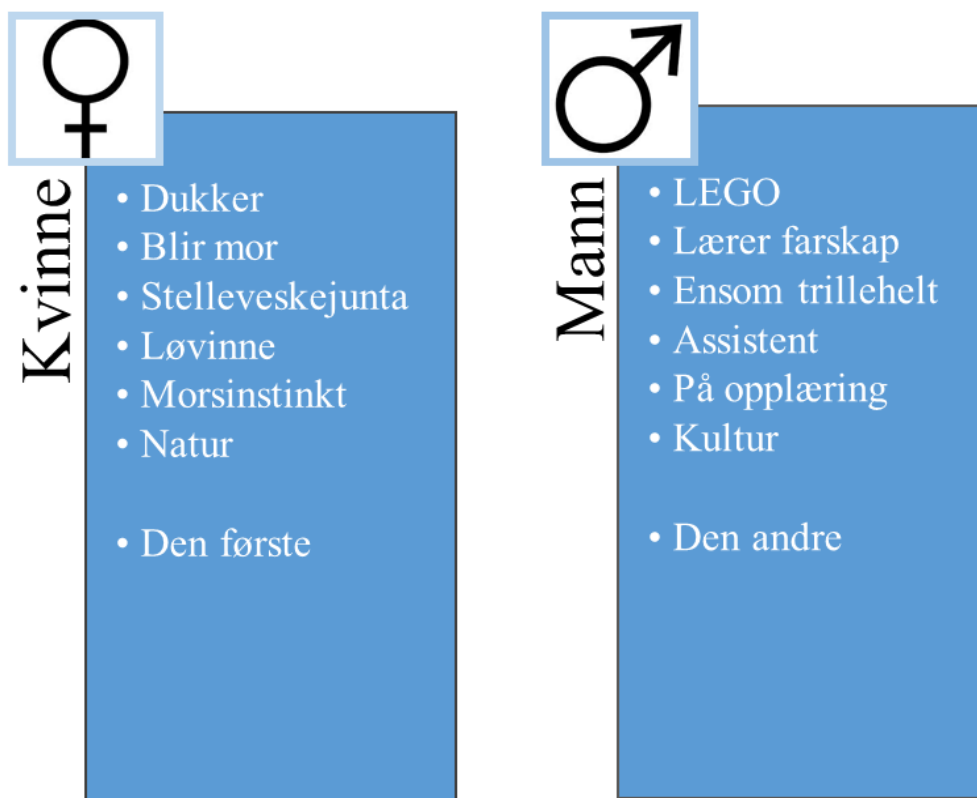
Det fremstilles to faktorer for at menn som kjønn blir tildelt «mangler» for å kunne være en god forelder. Menn eier ikke naturen til kvinner, og menn har i kulturen (grunnet sitt kjønn) ikke mottatt samme opplæring som kvinner.

Tekstene ser farskap som lært i sosiokulturell og historisk kontekst; disse er betinget av kjønn. Tekstene ser ikke farskap som skapt av instinktive og iboende egenskaper, farskap er kun kultur.

Det ligger tydelig forestillinger og antakelser om menn og kvinners forskjeller. Deres forskjellige kjønn skaper samtidig forskjellig kultur. Kvinner har grunnet sitt kjønn fått opplæring i sin kultur og er 'formet for oppgaven'. Biologisk kjønn er gjennomsyrende, og denne dikotomiseringen av mann og kvinne som kultur og natur blir en grunnleggende faktor for at menn trenger disse bøkene. Det er menns forskjell fra kvinners overlegne naturlighet og kjønn som gjør at menn trenger egne bøker for menn, på menns premisser.

Med denne forståelsen av kjønn og fremstilling av mor og fars foreldreskap vil jeg trekkes frem detaljer av materialet. Kjønnets fremstilling i dikotomien natur – kultur kan illustreres skjematisk ved å bruke materialets egen retorikk.

Menn og kvinner forstått som kultur og natur fremstår som selvfølgelig og hindrer andre forståelser av menn og kvinner. Denne systemlogikken hindrer særlig andre forståelser av menn som fedre. Dette skaper en selvfølge i bøkene der vi søker en fremstilling av gode fedre, men den grunnleggende betydningsstrukturen og systemlogikken hindrer muligheten for slik fremstilling.

7.3.1 Far som 'den andre'

Menn som passer på barn er ensomme trillehelter og gjør ting på et *unik* vis. Bøkene skriver at menn er annerledes, men de er likevel like bra. Det betyr at utgangspunktet for bra foreldreskap er noe annet enn hva menn antas å gjøre. Vi har alt sett gjentatte ganger hvordan kvinnen er det gode utgangspunkt. Hennes kjønn og natur gir egenskaper og erfaringer mannen aldri kan oppnå. Kvinnen fremstår som et omsorgens orakel. Mor blir den implisitte definisjon på hva som er korrekt, og menn fremstilles humoristisk og klønete i forsøk på å gjøre de samme tingene. At menn er *annerledes* setter kvinnen automatisk i den førstes posisjon hvor han gjør noe ut fra. Hun er referansepunktet til menns tåpelighet og manglende egenskaper.

Kvinne og mann fremstilles i en dikotomi hvor hvert kjønn kobles til natur og kultur. Dette er en så grunnleggende forståelse av kjønn at andre forståelser av kvinner og menn stoppes. Forståelsen av menn som kultur gir ikke plass for menn som naturlig gode fedre da det naturlige båndet mellom mor og barn er umulig å oppnå. Far fremstilles som grunnleggende forskjellig og farskapet konstrueres i en stadig endrende kultur. Far frarøves muligheter for å ha naturlige evner. Stadig sammenligning med mors natur gjør mor selvfølgelig og hun fremstår som utgangspunkt for alt menn nå skal lære om.

Jeg vil trekke frem et sitat fra tidligere:

«Hun bestemmes og skilles ut i forhold til mannen, ikke han i forhold til henne: hun er det uvesentlige ovenfor det vesentlige. Han er subjektet, han er det absolutte: hun er den andre» (De Beauvoir [1949]2000: 36).

Etter å ha lest og analysert disse pappabøkene har jeg et behov for å 'snu' på sitatet for å illustrere hvordan menn og kvinner forstås i pappabøker. Jeg plasserer mor og far på sine respektive plasser slik bøkens fremstillinger av far og mor plasserer dem.

«Far bestemmes og skilles ut i forhold til moren, ikke mor i forhold til far: far er det uvesentlige ovenfor det vesentlige. Mor er naturen, mor er det absolutte: far er den andre».

7.4 Pappabokens paradoks

I starten av dette kapitlet skrev jeg at lesning inspirert av dekonstruksjon kan brukes for å finne motsetninger mellom den helheten forfatterne har tilstrebet og det teksten faktisk uttrykker (Mortensen et.al 2008). Inspirert av dekonstruksjonen ser jeg i analysen motsetninger i pappabøkene. I disse bøkene skal menn skal få oppmuntring og betryggelse om at han er en god far. Gjennom mine analyser av humoristiske representasjoner, fryktdiskursen, sammenligning med mor og en grunnleggende dikotom kjønnsforståelse ser jeg en tydelig selvmotsigelse. Helheten forfatterne tilstreber (som nevnes eksplisitt) er ikke det samme som teksten faktisk uttrykker.

Det bøkene tilstreber å si er, 'dere kommer til å være flinke fedre, dette får dere til og det blir gøy'. Teksten uttrykker derimot ikke dette målet når vi leser grundig. Der menn skal få oppmuntring blir de fortalt at mødre alltid er bedre. Uansett hva menn gjør, er det feil fordi det ikke er likt det mor gjør. Budskapet vi tar med er at menn kan være flinke fedre *til tross* for at han er mann.

Denne analysen har avslørt et paradoks. Her hvor menn skal få vite at de er gode fedre ligger en grunnleggende systemlogikk som stopper muligheter for denne forståelsen. Det blir umulig å forstå menn som gode fedre, fordi den grunnleggende forståelsen av kjønn plasserer kvinner over menn; mødre er den første i foreldreskapet og far blir 'den andre'. Andre forståelser av farskap og menn hindres når vi skriver dem gjennom en grunnleggende kjønnsforståelse grunnlagt i dikotomien kultur - natur.

Denne selvmotsigelsen mener jeg skaper et 'pappabokens paradoks' hvor helheten tilstreber å være inspirerende og oppmuntrende, men teksten uttrykker menns ubrukelighet og «selvfølgelig ikke» i sammenligning med mor. Pappaboken skal være utelukkende på menns premisser, likevel fremstår mor som overlegen der fremstillingen av menns skal vekke oppmuntring gjennom humor og trøst. Det er som om teksten sier: «Vi kan være flinke, men vi tror ikke på det selv fordi mor er uansett bedre».

Pappabøker skal trøste og hjelpe en leser til å bli en bedre far. Måten disse bøkene formes ut fra en selvfølgelig utilstrekkelighet tar paradoksalt nok ifra leseren evner og selvtillit gjennom natur, opplæring og kultur. Det fremtrer en tydelig ironi over at bøker som skal hjelpe menn og skape bedre fedre reduserer dem til et kjønn som ikke kan klandres for deres mangel på evne. Når bøkene posisjonerer mannen som noe unikt ut fra kvinner, underbygger det hans mangel på selvfølgelighet og naturlige evner med barn. Målet om å vise menns unike egenskaper faller i skyggen av kvinnen.

En forfatter skriver at en pappabok må snakke til menn slik at menn kan forstå det (Risnes 2012). Altså må bøkene være på menns premisser. Er disse bøkene

tro til sitt mål om å være på menns premisser? Jeg våger å påstå, nei. Dette er ikke på menns premisser fordi menns premisser ikke eksisterer i den systemlogikk som former materialet. Foreldreskapet fremstilles gjennom kvinners premisser men med trøst til mannen som forsøker.

Bøkene skal være en fadder og trøst for mannen. Igjen feiler bøkene. Tekstene bygger på forståelsen av menn som dårligere rustet for foreldreskap grunnet kjønn. Sitt kjønn kan man ikke gjøre noe med her. Menn får trøst fordi de ikke kan, og samtidig får vi vite at de aldri kan lære skikkelig. Trøsten handler om at han ikke kan, men også i like stor grad at han aldri kommer til å kunne. Det er ikke oppmuntrende.

Av denne analysen fremstår disse bøkene som et feilslått forsøk på å vise farskap og menn på menns premisser. Menn blir fratatt egenskaper fordi det ikke støttes i den grunnleggende kjønnsforståelse hvor kvinners kjønn er overlegent. Det vi står igjen med er kvinners selvfølgelighet og mannens manglende selvfølgelighet, eller verre, menns «selvfølgelig ikke».

Ettertanke

Jeg nevnte innledningsvis hvordan Brandt og Kvande spurte om diskursive rammer har bidratt til å forme farspraksis og farskap blant faktiske menn i Norge. Etter denne analysen håper jeg det ikke er tilfelle at menn trekker direkte på pappabøker for å forstå seg selv og sitt farskap. Det er for meg bekymringsverdig å tenke at kanskje menn kanskje vil forstå seg selv som annenrangs i det faktiske familielivet etter å ha lest bøker om å bli en bedre far.

Jeg håper en dag at kvinne og mann ikke skal være utgangspunktet for hva som er godt foreldreskap. Det handler om å gjøre det beste for barnet og være der som omsorgsperson. Ingen forfatter ville vel «trøste» en kvinne i svangerskapsbøker, eller si hvor mye bedre en mann er? Så hvorfor skjer dette i pappabøker?

Den konstante føring av materialet rundt kvinne og mann i det heterofile par hever også noen spørsmål, selv om de her må forbli retoriske. Hva med Hen, hva med den personen som ikke passer inn i den ene av to kategorier? Hva med par av samme kjønn? Hva med de som ikke føder selv? Jeg lurar på hvor vi foreslår å plassere alle disse menneskene og hva skal de lese? Det er mange mennesker som ikke faller inn under de stramme rammene og forståelser av kjønn og familie som pappabøker og foreldhåndbøker automatisk går ut ifra. Mange par vil oppleve at de ikke kan få en bok å bli gode foreldre av, fordi ingen snakker direkte til dem.

Hvordan vi forstår kjønn, seksualitet og foreldreskap må studeres videre. Om vi bærer den forståelse av en gjensidig konstituerende kraft mellom tekst, media og mennesker må vi gi begynne å gi plass til alle familier og former for foreldreskap. Det er mye som forblir uberørt i dagens tilgjengelige bøker for foreldre, i alle former. Det forventes fortsatt et heterofilt monogamt forhold hvor kvinnen selv går svanger. Familier i Norge er så langt mer, og tekster, politikk og samfunn må inkludere mer.

Jeg håper og tror vi en gang snart har plass til alle og at vi ser foreldre som likeverdige og kompetente uavhengig kjønn, kropp og legning.

Referanser

- Andenæs, Ellen. 2005. «En virkelig far fra første stund - diskursive (re)konstruksjoner av mannlighet og faderskap.» *tidsskrift for kjønnsforskning*, 2: 23-39.
- Anderson, Kermyt G., og Peter B. Gray. 2010. *Fatherhood. Evolution and human paternal behaviour*. London: Harvard University Press.
- Annfelt, Trine. 2008. «Den viktige far. Representasjoner av far i familiepolitiske dokumenter.» *Tidsskrift for kjønnsforskning*, 3: 42-59.
- Bacchi, Carol. 2009. *Analysing Policy: What's the Problem Represented to be?* Perth: Pearson Australia.
- Barclay, Lesley, og Deborah Lupton. 1997. *Constructing Fatherhood. Discourses and experiences*. London: SAGE Publications.
- Berger, P, og T Luckmann. 1966. *The Social Construction of Reality. A Treatise in the Sociolology of Knowledge*. NEw York: Doubleday Anchor.
- Beyon, John. 2002. *Masculinities and Culture*. Buckingham: Open University Press.
- Bjelke, Finn. 2002. *pappa for første gang*. Trondheim: Gyldendal Norsk Forlag.
- Blikstad, Eivind. 1992. *Heimevernet. Fedre og barn på nye eventyr*. Oslo: Pax.
- Blikstad, Eivind. 1990. *Når menn blir fedre - et knallhardt forsvar for myke verdier*. Oslo: Pax forlag.
- Brandth, Berit, og Elin Kvande. 2003. *Fleksible fedre. Maskulinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, Berit, og Elin Kvandre. 2013. *Fedrekvoten og den farsvennlige velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brinkmann, Svend, og Steinar Kvale. 2009. *Det kvalitative forskningsintervju. 2*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Carter, David. 2011. *Brief Lives, Marquis de Sade*. London: Hesperus Press Limited.
- Charmaz, Kathy. 2006. *Constructing grounded theory. a practical guide through qualitative analysis*. london: SAGE publications.

- Connell, R W, og James W. Messerschmidt. 2005. «Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept.» *Gender & Society*, desember: 829-840.
- Connell, R. W. 2005. *Masculinities*. 2. Cambridge: Polity Press.
- De Beauvoir, Simone. 2000. *Det annet kjønn*. Oversatt av Bente Christensen. Oslo: Pax Forlag.
- Doucet, Mary. 2006. *Do men mother? Fathering, Care and Domestic Responsibility*. Toronto: University of Toronto Press.
- Edley, Nigel, og Margaret Wetherell. 1995. *Men in Perspective. Practice, power and identity*. Cornwall: Prentice Hall.
- Ellingsæter, Anne Lise, og Karin Widerberg. 2012. *Veferdsstatens familier. nye sosiologiske perspektiver*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.
- Fairclough, Norman. 1992. *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.
- Foucault, Michel. 1999. *Seksualitetens historie 1, Viljen til viten*. Oversatt av Espen Schaanning. Oslo: Pax forlag.
- Foucault, Michel. 1994 [1981]. «So is it important to think?» I *Power: Essential Works of Foucault 1954-1984*, av Trans Faubion, R Hurley og & Others. London: Penguin.
- Foucault, Michel. 1972 [1969]. *The Archaeology of Knowledge*. Oversatt av Marianne Winther Jørgensen og Louise Phillips. London: Routledge.
- Gould, Jonathan W, og Robert E Gunther. 1993. *Reinventing fatherhood*. HSI and TAB Books.
- Hagemann, Gro, Kari Melby, Hilde Sandvik, og Ingvild Øye. 2005. *Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid til 2000-årsskiftet*. Redigert av Ida Blom og Sølvi Sogner. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Halsaa, Beatrice. 2006. «Kvinneforskning.» I *Kjønnforskning. En grunnbok*, av Jørgen Lorentze og Wenche Mühleren, 95-107. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hardy, Cynthia, og Nelson Phillips. 2002. *Discourse analysis. Investigating Processes of Social Construction*. London: Sage Publications.
- Hobson, Barbara. 2002. *Making Men Into Fathers. Men, Masculinities and the Social Politics of Fatherhood*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoel, Anette. 2009. *Fremtidens fedre: en kvalitativ studie av unge menns holdninger til farskap og familieliv*. Trondheim: Masteroppgave i tverrfaglige kulturstudier - Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

- Holter, Trine. 1996. *Kvar skal farskapet stå? Ein tekstanalyse av forståinga av moderskap, faderskap og kjønn i foreldrehåndbøker*. Masteroppgave, Trondheim: Senter for kvinneforskning NTNU .
- Holter, Ø. G, og H Aarseth. 1993. *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Järvinen, Margaretha, og Nanna Mik-Meyer. 2005. *Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv. Interview, observationer og dokumenter*. København: Hans Reizels Forlag.
- Jørgensen, Marianne Winther, og Louise Phillips. 1999. *Diskursanalyse som teori og metode*. Frederiksberg: Roskilde universitetsforlag.
- Kaldal, Ingar. 2003. *Historisk forskning, forståing og forteljing*. Gjøvik: Det Norske Samlaget.
- Kihlman, Peter. 2014. *Pappahjerte. Fra ungar til far*. Oslo: Cappelen damm.
- Kjeldstadli, Knut. 1999. *Fortida er ikke hva den en gang var. En innføring i historiefaget. 2.* . Oslo: Universitetsforlaget.
- Laqueur, Thomas. 1990. *Making Sex. Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge: Harvard University Press.
- Lewis, Charlie. 1986. *Becoming Father*. Milton Keynes: Open University Press.
- Lorentzen, Jørgen. 2012. *Fra farskapets historie i Norge 1850 - 2012*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Lorentzen, Jørgen, og Wencke Mühleisen. 2006. *Kjønnforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lyngstad, T, og T Noack. 2005. «Vil de velge bort familien? En studie av nordmenns fruktbarhets- og ekteskapsintensjoner.» *Tidsskrift for velferdsforskning*, 8: 120-134.
- Løkke, Per Are. 2000. *Farsrevolusjonen. Fedre og maskulinitet i en ny tid*. Oslo: Pax Forlag.
- Marshall, Harriette. 1991. «The Social Construction of Motherhood: An Analysis of Childcare and Parenting Manuals.» I *Motherhood. Meanings, Practices and Ideologies*, av Ann Phoenix, Anne Woollett og Eva Lloyd, 66-85. London: SAGE Publications.
- Marshment, Margaret. 1993. «The Picture is Political: Representation of Women in Contemporary Popular Culture.» I *Introducing Women's Studies. Feminist theory and practice*, av Diane Richardson og Victoria Robinson, 123-150. London: The Macmillan Press LTD.

- Moi, Toril. 2002. *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. 2. Gjøvik: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Morgan, David H. J. 1992. *Discovering Men*. London: Routledge.
- Mortensen, Ellen, Cathrine Egeland, Randi Gressgård, Cathrine Holst, Kari Jegerstedt, Sissel Rosland, og Kristin Sampson. 2008. *Kjønnsteori*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Neumann, Iver B. 2001. *Mening, Materialitet, Makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.
- NOU 1991:3. «Mannsrolleutvalgets sluttrapport.» Norges offentlige utredninger.
- Pilcher, Jane, og Imelda Wheelehan. 2004. *50 Key Concepts in Gender Studies*. London: SAGE publications.
- Plantin, Lars. 2001. *Män, familjeliv & föräldraskap*. Umeå: Borea bokforlag.
- Poovey, Mary. 1988. «Feminism and Deconstruction.» *Feminist Studies* 51-65.
- Prokhovnik, Raia. 1999. *Rational Woman: A Feminist Critique of Dichotomy*. London: Routledge.
- Risnes, Per Asbjørn. 2007. *Verdens beste pappa. Hakkespettbok for småbarnsfedre*. 2. Oslo: Kagge Forlag AS.
- Røed, Lars-Ludvig. 2013. *Pappaboka. For alle ferske og kommende pappaer*. 1. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Sandviks. 2012. *Svangerskapsboken - til far*. 13. Redigert av Kitt Sandvik. Stavanger: Sandviks AS.
- Schaanning, Espen. 2000. *Modernitetens oppløsning. Sentrale skikkelser i etterkrigstidens idehistorie*. 3. oslo: Spartacus forlag.
- Schaanning, Espen. 1997. *Vitenskap som skapt viten. Foucault og historisk praksis*. Oslo: Spartacus forlag.
- Sørensen, Anne Scott, Ole Martin Høystad, Erling Bjurström, og Halvard Vike. 2008. *Nye Kulturstudier. En innføring*. Oslo: Spartacus Forlag AS.
- Thagaard, Tove. 2009. *systematikk og innlevelse. en innføring i kvalitativ metode*. 3. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.
- Thomas, Helen. 1998. «Culture/Nature.» I *Core Sociological Dichotomies*, av Chris Jenks, 110-122. London: SAGE Publications Ltd.
- Tjora, Aksel. 2010. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.

Vågslid, Kårleiv. 2005. *Pater familias eller bleieskiftarbeider?*
hovedfagsoppgave ved institutt for kulturstudier og orientalske språk,
Univeristetet i Oslo.

Woolf, Virginia. 2006. *Et eget rom* . Oslo: Gyldendal.

Nettkilder:

SSB.no. <http://www.ssb.no/befolkning/nokkeltall/likestilling>.